

Nr. 10.

IN
BIBLIOTHECA
ILLVSTRIS GYMNASII
QVEDLINBURGENSIS.

Nr. 8.

beta

Sammelband 88

D. BALTHASARIS
CELLARII

Tabellæ

ETHICÆ,
Olim in gratiam audito-
rum suorum conscriptæ,

Nunc vero

In usum studiosæ juven-
tutis typis excusæ;

JENÆ,

Impensis BLASII LOBENSTEINS, Bibliopol. Jenens.

Excudebat JOHANNES NISIUS.

ANNO

M DC LIX.

Index Tabellarum Ethicarum.

- I.
De Constitutione Ethica.
- II.
De Summo Bono.
- III.
De Virtute morali & Vitio in genere.
- IV.
De Affectibus & Actionibus.
- V.
De Invito, Spontaneo & Mixto.
- VI.
De Consultatione, Electione & Voluntate.
- VII.
De Fortitudine & Temperantia.
- VIII.
De Liberalitate & Magnificentia.
- IX.
De Magnanimitate, Modestia & Mansuetudine.
- X.
De Virtutibus Homileticis, i. e. Comitatus s. Humanitate, Veracitate & Urbanitate.
- XI.
De Justitia.
- XII.
De Jure & Aequitate.
- XIII.
De Virtutibus Intellectualibus.
- XIV.
De Virtute Heroica & Semivirtutibus.
- XV.
De Amicitia.

Cum diversis vicibus Tabellæ prælo fuerint submissæ, ideò præmonendi sunt bibliopegi, ut diligenter hîc adscriptos Tabellis numeros observent, ne in iis compingendis aberrent.

Circa S. Bonum notari debet

<p>I. Nomen de quo rursus notanda</p>	<p>I. <i>Homonymia</i>. Accipitur autem S. Bonum</p>	<p>1. Pro ultimo <i>simpliciter</i>, qui est <i>Deus</i>, ut docet Arist. 12. <i>Metaph.</i> c. ult. ubi & <i>τὸ ἀγαθόν</i> l. optimum vocatur.</p> <p>2. Pro ultimo <i>actionum humanarum sine</i>. Et hoc modo in presenti sumitur.</p>
	<p>II. <i>Synonymia</i>. Dicitur autem S. Bonum</p>	<p>1. <i>Εὐδαιμονία</i> l. felicitas, 1. Eth. 2. ubi Arist. ait: <i>De nomine inter omnes ferè constat: nam & multis</i>, (i. e. indoctis, seu rude vulgus) & <i>elegantes</i> (i. e. qui supra vulgus sapiunt, seu eleganter docti sunt) <i>ἑδαιμονίαν</i>, i. e. felicitatem appellant: & <i>felicem esse idem esse, quod bene vivere beneque agere opinantur</i>.</p> <p>2. <i>Μακαριότης</i> seu <i>Beatitudo</i>, propter gaudium, quod S. Bonum comitatur: unde & <i>μακάριος</i> l. beatus à <i>μαίεσθαι</i> à gaudento nominarunt, 6. <i>Eudem.</i> II.</p> <p>3. <i>Εὐχαιρία</i>, Bona Vita</p> <p>4. <i>Εὐνομήτεια</i>, Bona Actio</p> <p>5. <i>Τὸ ἀγαθόν</i> ipsum bonum, 1. M. M. 1. 1. Eud. c. 8. Unde etiam 1. priorum analyt. c. 40. tale inter <i>ἀγαθόν</i> & <i>τὸ ἀγαθόν</i> statuitur discrimen, ut duo distincti inde in Syllogismo fiant termini.</p>

<p>II. <i>Revisi</i> ubi considerari oportet de S. B.</p>	<p>III. <i>Significatio</i>. Significatur autem Summo Bono <i>finis actionum humanarum ultimus</i>. Cum enim omnis finis naturalis bonus sit, 2. <i>Eudem.</i> 10. ultimum finem optimum seu summum bonum esse necesse est.</p> <p>1. <i>An sit?</i> Nisi autem esset Summum B. seu ultimus actionum humanarum finis, in infinitum fieret progressus, vanusque & inanis appetitus noster esset, ait Arist. 1. Eth. 1.</p> <p>2. <i>Conditiones</i> ejus. Requiritur autem ad S. Bonum</p>	<p>Ita enim Arist. 1. Eth. c. 8. consentit cum ratione hac illud quod ajunt, bene vivere ac bene agere felicem. Ferè enim bona vita & bona actio Felicitas dicitur.</p> <p>1. Ut propter se & non propter aliud expectatur. 1. Eth. 5.</p> <p>2. Ut inter humana bona sit optimum & præstantissimum. 1. Eud. c. 7.</p> <p>3. Ut proprium quoddam sit, quod auferri facile nequeat, 1. Eth. c. 3.</p> <p>4. Ut sit bonum sufficiens. Sufficiens verò ait Arist. 1. Eth. c. 5. id esse statuumus, quod si solum relinquatur, vitam expetibilem, nulliusque rei indigam facit.</p> <p>1. In <i>voluptatibus corporis</i>, quia istæ homini cum brutis sunt communes; S. autem B. est hominum bonum. 1. Eth. c. 3.</p> <p>2. In <i>Honore</i>, Honor enim non est proprium quoddam bonum honoratis, & auferri facile potest. 1. Eth. 3.</p> <p>3. In <i>divitiis</i>, 1. Eth. 3. alterius enim causa istæ comparantur l. d.</p> <p>4. In <i>virtutis habitibus</i>, 1. Eth. 9. Virtus enim non propter se, sed propter actionem expetitur l. d.</p> <p>5. In <i>idea boni communis</i> 1. Eth. 4. Talis enim non datur: Sed</p> <p>6. In <i>actione anime rationalis</i> secundum virtutem perfectam, 1. Eth. 6.</p>
---	---	--

<p>4. <i>Quid sit?</i> Est verò Summum B. seu felicitas actio anime rationalis, secundum virtutem perfectam in vita perfecta, ut constat ex 1. Eth. 6. & 2. Eud. c. 1. Dicitur autem 1. <i>operatio anime rationalis</i>, ut ostendatur Summi Boni non esse capacia ea, quæ ratione destituta sunt, ut Bos, Asinus, Equus, 1. Eth. 10. 1. Eud. 7. Dicitur 2. <i>secundum virtutem perfectam</i>, ut ostendatur omnium virtutum tam Moralium, quam Intellectualium (quas perfectæ virtutis nomine h. l. Aristotem intelligere probabile est) complexum ad perfectam felicitatem requiri. Dicitur 3. <i>in vita perfecta</i>; ut ostendatur felicitatem civilem non cadere (1.) in mortuos, 1. Eth. 11. nec (2.) in pueros, 1. Eth. 10.</p>	<p>5. <i>Distinctio</i>. Distinguitur verò in</p> <p>1. <i>Theoreticam</i>, quod est <i>operatio anime rationalis secundum virtutem perfectam intellectualem</i> (hoc est, sapientiam) in <i>vita perfecta</i>.</p> <p>2. <i>Practicam</i>, quod est <i>operatio anime rationalis secundum perfectam virtutem moralem</i> (quæ est justitia universalis 5. Eth. 3.) in <i>vita perfecta</i>.</p>
---	--

<p>6. <i>Subjctum</i>, quod est <i>anima</i>. Intelligenda autem h. l. non tantum illa anime pars, quæ rationis particeps, hoc est, intellectus & voluntas, verum etiam illa, quæ rationis experta est, non quidem ea, quæ nullo modo rationis particeps fieri potest, qualis est vegetativa: sed quæ quodammodo rationis particeps fieri potest, quæ scilicet ipsam audit eique obtemperat, cujusmodi est appetitus sensitivus, 1. Eth. c. ult.</p>	
--	--

Ad virtutem moralem requisitis ab aditu operibus, sed non solum aliqui sunt, sed etiam
et ad ipsam virtutem operantur.

TAB. III.

De Virtute Morali & vicio in genere.

Non dicitur, nisi lege
sive alio quocumque
modo, sed non solum
aliqui sunt, sed etiam
operantur.

Circa virtutem moralem notandi debet

- I. **Nomen.** Dicitur autem Virtus Moralis, quia consuetudine acquiritur, 2. Eth. 1.
- II. **Efficiens.** Quod non est Natura, cum natura nemo bonus sit (habitualiter) 2. Eth. 4. Sed actio recta
Remotus s. ultimus qui est beatitudo hominis, ad quam omnes virtutes referuntur.
- III. **Finis,** qui duplex s. Proximus, qui est operatio recta s. iuxta virtutem, 1. M. M. c. 3 & 4. Eud. 1.
Remotus s. ultimus qui est beatitudo hominis, ad quam omnes virtutes referuntur.
- IV. **Subiectum.** Quod est potentia animæ, non quidem ea, quæ profus est irrationalis. Nempe ea, quæ per
essentiam est rationalis h. e. intellectus, sed ea, quæ per participationem est rationalis, h. e. Appetitus,
cujus tres dicuntur esse species, ab Aristot. 1. M. M. c. 13. *Cupiditas* h. e. Appetitus concupiscibilis: *ira*,
h. e. appetitus irascibilis, & *voluntas*, quæ alias appetitus intellectivus, item rationalis vocatur.
- V. **Obiectum.** Quod sunt Affectus & Actiones, 2. Eth. 5. & 3. Eth. 1. & quidem medium admittentes. Non
enim omnis actio, omnisque affectus mediocritatem admittit: Nonnulli enim sunt affectus, qui ita
tini vel ipso nomine cum pravitate implicantur, ut: Malevolentia, Impudentia, invidia, &c. item a-
ctiones, ut adulterium, furtum, homicidium: omnia enim hæc & hujusmodi ita appellantur, quia
non excessus eorum, aut defectus, sed ipsa mala sunt, ut nullo modo possit quippiam in illis rectè age-
re, sed peccare semper necesse sit, neque bene aut non bene se gerat, dum quandoque & quomodo oportet,
ad viterium comittit, sed dum absolute unumquodque horum facit, continuo peccat, ait Aristot. 2. Eth. 6.
- VI. **Forma.** Quæ est cum recta ratione conformitas s. mediocritas: Substantiam enim virtutis & rationem,
quæ quid sit res exponit, mediocritatem esse, dicit Aristot. 2. Eth. c. 6. Ubi tamen notandum, mediū
duplex apud Arist. 2. Eth. 5. constituit: 1. *Rei*, quod ab utroque extremorum æquè distat. estque unum
& idem apud omnes, quale est inter duo & decem numerus senarius: Vocatur id quoque medium se-
cundum proportionem Arithmetica m. l. d. 2. *Quoad nos*, quod à recta ratione determinatur & præ
varietate circumstantiarum variat: Non enim si alicui decem minas comedere multum est, duas pa-
rum, sex ei alicui comedendas præcipiunt, nam fortasse id quoque ei, qui sumptuosus est, erit vel nimium
vel parum l. d. Vocatur aliàs id medium secundum proportionem Geometricam.
- VII. **Signum virtutis acquisitæ.** Signum autem habituum est vel voluptas, vel dolor, qui facta subsequi-
tur. Nam qui à corporis voluptatibus abstinet, si eo ipso gaudet, temperans, si dolet, intemperans est
exultandus, &c. Arist. 2. Eth. 2.
- VIII. **Definitio.** Est verò Virtus Moralis habitus electivus in mediocritate, quæ ad nos, & à recta ratione
determinatur, consistens, seu ut vir prudens eam determinaverit, 2. Eth. 6. *cl. 1. M. M. c. 24.*
- IX. **Species.** Quæ sunt. Fortitudo, 2. Temperantia, 3. Liberalitas, 4. Magnificencia, 5. Magnanimitas, 6.
Modestia, 7. Mansuetudo, 8. Veracitas, 9. Urbanitas, 10. Humanitas s. affabilitas, 11. Iustitia, 2. Eth. 7.
- I. **Synonymia.** Apellatur autem vitium Extremum seu Extremitas; quo nomine tam excessus
quàm defectus designatur. Neque obstat, quòd & virtus ratione perfectionis extremitas
appellatur apud Arist. 2. Eth. 6.
- X. **Oppositum.** Quæ rursus non est Natura, cum uti nec boni, ita nec mali naturæ efficiamur, 2.
Eth. 4. Sed actio à recta ratione discrepans, 2. Eth. 1.
- III. **Finis.** Qui est operatio rectæ rationi disconveniens.
- IV. **Subiectum.** Quod coincidit cum subiecto virtutis moralis.
- V. **Obiectum.** Quod rursus cum obiecto virtutis moralis coincidit, similiter circa actiones est
excessus & defectus & medium: At virtus circa affectus actionesque versatur, in quibus
excessus peccat, defectus vituperatur; medium verò laudem & rectam executionem con-
sequitur, ait Arist. 2. Eth. 5.
- VI. **Forma.** Quæ est aberratio in mediocritate seu privato reditudinis, quæ habitu ad esse de-
bebat. Unde formale vitii h. e. id, quò à virtute differt, non positivum, sed privativum esse,
manifestum est.
- VII. **Signum vitii acquisiti.** Quod rursus dolor est vel voluptas, 2. Eth. 2.
- VIII. **Definitio.** Est verò vitium habitus electivus à mediocritate aberrans.
- IX. **Definitio.** Inter vitia enim aliud est habitus à mediocritate excedendo aberrans, qui ex-
cessus vocatur, aliud est habitus à mediocritate excedendo aberrans, & defectus vocatur. A-
liquando tamen, ubi una datur actio, quæ plus & minus in se continet simul, excessus & de-
fectus unus tantum est habitus vitiosus v. g. iniustitia.
- X. **Oppositio.** Non tantum autem virtuti opponuntur extrema s. vitia, verum etiam illa sibi
in vicem & quidem magis; cum longius à se invicem, quàm à medio distent, opponuntur,
2. Eth. 8.

Circā virtutis moralis obiectum, quod sunt affectus & actiones, in specie notanda sequentia, & quidem

I. De
Affe-
ctibus

I. *Quid sint s. definitio.* Sunt verò affectus nihil aliud, quam motus appetitus sensitivi, orti ob imaginationem boni vel mali.

II. *Numerus.* Numerantur aâ Scholasticis undecim, inter quos 1. *Amor*, qui nihil est aliud, quam actualis quedam propeio appetitus in bonum absolute aestimatum quat. conveniens. 2. *Odium*, quod est alienatio quadam appetitus erga id, quod aestimatur ut noxium adeoque malum. 3. *Concupiscentia* sive desiderium, quod est appetitio boni ut futuri & nobis acquisite. 4. *Abominatio*, quæ est fuga mali futuri. 5. *Delectatio*, quæ est voluptas, è bono acquirendo quæ percipitur. 6. *Dolor*, s. Tristitia, quæ est perceptio mali præsentis sensibus ingratæ. 7. *Spes*, quæ est appetitio boni futuri, ardui quidam ad obtinendum, at possibilis tamen. 8. *Desperatio*, quæ est modus, quo appetitus rem aliquam arduam aestimaram ut impossibilem refugit. 9. *Audacia* confidentia, quæ est modus, quo neglecto imminenti mali periculo opus arduum aggredimur, ut bonum speratum obtineamus. 10. *Timer*, qui est perturbatio quadam ex imaginatione futuri mali corruptivi aut dolore inferentis, 2. Rhet. 4. 11. *Iræ*, quæ est appetitio vindictæ cum dolore propter apparentem inmerito vel in se vel in suos contemptum, 1. Rhet. c. 2.

III. *Subiectum*, quod est appetitus sensitivus tam concupisibilis, quam irascibilis.

IV. *Definitio.* Inter affectus enim I. alii medium actu non quidem in se continent, admittere tamen possunt, cujusmodi sunt omnes undecim modò enumerati, prout sunt affectus, de quibus intelligendus est Aristoteles 2. Eth. c. 4. inquit: *Ex affectibus neg. boni neg. mali dicimur, neq. ex illis laudari aut vituperari cõsuevimus: non enim qui timet, aut irascitur, laudatur, neq. qui irascitur, absolute vituperatur, sed qui quodammodo afficitur: 1. alii nec continent actu, nec admittere possunt, quales sunt malevolentia, invidia, impudècia, aliiq. qui statim cum nomine ipso pravitatem implicant, de quibus loquitur Aristot. 2. Eth. 6. Et propter hos vituperantur homines. 3. Alii mediũ actu continent, ut veterundia, quæ proinde affectus est laudabilis, 2. Eth. 6.*

I. *Quid sint s. definitio.* Sunt v. actiones motus provenientes ab agente libero, quatenus liberè operatur, seu qui procedunt à voluntate & ratione humanâ. Aliis dicuntur actiones Morales hominiquè sunt propria, de quibus intelligendus Aristoteles 1. M. M. c. 12. inquit: *Neg. inanimatum nullum agere dicimus, neq. etiam animatum præter hominem. Manifestum igitur est actionum hominem esse progenitorem.*

II. *Subiunctiones.* Inter actus enim voluntatis I. alii sunt interni felicitati, qui ab ipsa voluntate immediatè procedunt & eliciuntur, quales sunt v. g. velle, nolle, intentio, electio & c. alii externi s. imperati, quales sunt actus aliarum potentiarum, quæ imperio voluntatis subsunt, ut progredi, manus movere, ipse quæ quoque actus intellectus, quoniam ipsi voluntati est extrinsecus. 2. alii moraliter boni, qui nimirum rectæ rationi & legi consentaneæ sunt, v. g. pauperè iuvare, pro patria fortiter pugnare. *Est autè ex recta ratione agere, cum animæ pars irrationalis non prohibet rationale suam actionè exercere.* ait Aristot. 2. M. M. c. 10. Vocantur aliæ actiones honestæ; alii moraliter mali, qui à recta ratione & lege discrepant, quales sunt v. g. pauperè opprimere, patriâ prodere, furari, adulterium committere. Tales actiones vocantur aliis inhonestæ ab Aristotele 2. Eth. 6. mediũ nõ admittetes.

III. *Formale sive Ratio formalis* bonitatis moralis, quæ consistit in conformitate cum recta ratione & lege, sive perfectione ad esse debita.

IV. *Formale s. ratio formalis* malitiæ moralis, quæ est discrepantia à recta ratione, seu privatio alicujus perfectionis ad esse debita.

II. De a-
ctionibus

V. *Unde actio Moralitè bonitatem suam accipiat?* Accipit verò illa primam & præcipuam ex obiecto, aliquam tamen etiam ex fine aliusq. circumstantiis, quæ quasi accidentia actionis sunt, accipit. Ut enim actio simpliciter bona sit, non sufficit obiecti bonitas, sed necesse est insuper esse, circumstantias tales esse. Hinc actio illa, quæ quidem ratione obiecti bona, ratione verò finis mala, aut contrà, simpliciter bona non est.

VI. *Unde actio moralitè malitiam suam accipiat?* Accipit verò rursus primam & præcipuè ex obiecto, ita tamen, ut etiam aliquam ex fine aliusq. circumstantiis acquirat. Hinc nõ tantum illa mala censenda, cujus obiectum, cujus circumstantia mala, ut dare pauperi aliquid vanæ ostentationis gratiâ; item, cujus finis quidem bonus, obiectum verò malum, ut furari, ut pauperi dare possis. Ex quo quoque intelligitur actionem quandam quoad substantiam, ut vocant, actus v. g. ratione obiecti, bonam esse posse, ita tamen, ut bona non sit, sed mala.

VII. *Unde actio Moralitè speciem suam sumat?* Sumit verò eam ab obiecto, quod ad actionem non aliter, quam forma ad rem naturalem se habet. Uti autem forma dat illi speciem; ita obiectum actioni. Ratione itaque obiecti liberalitatis & Temperantia, ut & furtum & homicidium distinguuntur.

TAB. V.

1. *Quid violentum seu violenta actio.* Est verò violentum, cujus principium extrinsecum ejusmodi est, ut nihil conferat ad id, quod agit aut patitur, ut si quem venus aliquo abripit, 3. Eth. c. 1. vel ut habetur eodem cap. in fine: cujus principium est extrinsecum, nihilque conferat ad id, quod cogitur. Ubi notetur 1. nò tantùm id pro principio extrinsecò hoc l. habendum esse, quod ratione loci extra id, quod cogi dicitur, positum est, verùm etiam omne illud, quod movet contra inclinationem vel impetum alicujus internum. 2. Duobus modis aliunde ad actionem aliquam conferre posse, i. ut *causam principalem*, quomodo is, qui cogitur, nec agit, nec ad actionem quicquam confert. 2. ut *causam instrumentalem* s. *instrumentum*, quo causa principalis in agendo utitur, quomodo v. g. agit Semprouus cùm Titius arreptâ ejus manu alteri alapam impingit. Et hoc modo etiam is, qui cogitur, aliquid ad actionem conferre potest. 3. Quæ ob voluptatem peraguntur, minimè violenta esse, ac perineptum esse, si quæ dicat, à voluptate se coactum esse, ut amici uxorem corrumpere, 1. M. M. cap. 16. quia (1.) talia non sunt conjuncta cum dolore & molestia, quæ tamen violentam actionem perpetuò comitantur, docente Aristot. 3. Eth. 1. & 3. & 1. M. M. c. 3. & 2. Eud. 7. & 8. (2.) hoc pacto omnia, quæ agimus, essent violenta.

2. *Quid sit invitum, seu actio invitata per ignorantiam.* Est verò talis, quando ejus, quod agitur, aliqua circumstantia ignoratur, ita tamen ut agens hujus ignorantie sibi causa non sit, & dolore afficiatur.

3. *Quatuorplex ignorantia.* Est autem ignorantia 1. cujus aliquis sibi non est causa, seu cujus principium non est penes ignorantem, qualis v. g. est penes ignorantem ea, quæ nec scire potest, nec scire tenetur. Vocatur aliàs ignorantia voluntatem antecedens; item *vincibilis*. Et hæc facit actionem invitam & excusat simpliciter; 2. cujus aliquis sibi causa est, seu cujus principium penes ignorantem est, qualis v. g. est in ebrio ignorantem quod agat in ipso enim qui inebriatur principium est; cùm sui quisquam in eo dominus sit, ut non inebriatur, id quod ignorantie est causa, ait Arist. 3. Eth. c. 7. item penes eum, qui ex habitu mala agit, ut qui, quid agendum, & à quibus abstinendum, ignorat, 3. Eth. 2. Vocatur aliàs ignorantia voluntatem consequens, item *vincibilis*, actionemque invitam non facit, neque simpliciter excusat. *Unusquisque praveus quid agendum, à quibusque abstinendum sit, ignorat, ab quo hujuce modi peccatum injuriosè & omnino mali homines efficiuntur. Invitum ergo dici debet, non si quis ignorat id, quod conducit non enim ignorantia, quæ in electione consistit, invitata causa est sed pravitatis, ait Arist. 3. Eth. c. 1. Item ob ignorantiam puniunt, si sibi ipsi ignorantie causa quisquam fuisse videatur, & c. ait Arist. 3. Eth. c. 5. 3. quam dolor sublequitur, qualis v. g. esset penes illum, qui hostem interfectoris fratrem interfecisset, & hujusmodi ignorantia, modò aliquis sibi non causa fuerit, actionem invitam facit, & excusat. 4. quam dolor non sublequitur, qualis v. g. esset penes illum, qui interfectoris leporem, interfeceret hostem, quem aliàs esset interfectorus, si sibi eum esse scivisset. Vocatur aliàs ignorantia voluntatem concomitans, & nec actionem simpliciter facit invitam; nec simpliciter excusat.*

5. *Universaliùm*, cùm nimirum quis in genere, quæ recta aut prava sunt, ignorat, & hæc uti coincidit cum vincibili, ita uti illa actionem invitam non facit, nec excusat. 3. Eth. c. 2. 6. *Particularium*, s. circa singularia, cùm nimirum aliquis ignorat, in quibus & circa quæ actio existit, 3. Eth. c. 2. hoc est, actionis unam vel alteram circumstantiam. Sunt à juxta Aristotelem 1. d. *in bonis circumstantiæ* (1.) *Quis*: quæ voce notatur agens vel persona; juxta Scholasticos, qualitas est status personæ, v. g. an miles an rusticus fecerit, an laicus, an clericus. (2.) *Quid*: quæ voce notatur ipsa actio, v. g. cùm quis arcanâ, quæ talia esse igno- raret, propalaret. (3.) *Circa quid*: quæ notatur Materia seu objectum actus, v. g. cùm quis filium interficeret, quem hostem esse putaret. (4.) *In Quo*: quæ notatur tempus & locus, v. g. cùm quis in iudicium vocatus non comparet, ignorans eo die iudicium haberi; aut in urbe munita non tu tela emittit, ignorans non licere. (5.) *Quo*: quæ notatur instrumentum, v. g. cùm quis alicquem gladio vulneraret, quem veneno infectum fuisse ignoraret. (6.) *Cujus gratia*: quæ notatur finis, vel potius consecutio finis, v. g. si virgo quædam cuidam adolescententi philtrem, ejus ut amorem sibi conciliaret, propinaret, & præter opinionem e- necerare, quale exemplum habetur 1. M. M. c. 17. (7.) *Quomodo*: quæ notatur modus agendi, v. g. cùm quis digladiatori antagonistam leviter percutere intendens, lethaliter vulnerat. Et hujusmodi ignorantia facere potest actionem invitam, eamque excusare. *In his*, ait Arist. 3. Eth. 7. & *misericordia & venia loci habet, nam qui horum aliquis ignorat, is sanè invitum agit.* 7. *Juris* sicut autem jus aliud est naturale, aliud positivum, quod 5. Eth. 10. legitimum appellatur: ita ignorantia alia est *juris naturalis*, cùm quis ea, quæ natura sunt, ignorat, v. g. latrocinium esse illicitum; alia *juris positivæ*, cùm quis ignorat aliud, quod lege humanâ determinatum, v. g. si quis ad testamentum duos tantum testes adhibuisset, igno-

*I. Delviro-
to, quid
sit. Est ve-
rò invitum
quod per
vim aut i-
gnorantiam
fit, Eth. c.
i. ubi ob-
servetur*

De principis actionum, quæ sunt Spontaneum, (cui opponitur invitum) Electio, Consultatio & voluntas, notetur in specie

A

B

rans juxta legem requiri septem. Uti a. prior proflus non excusat, ita nec posterior, si nimia crassa fuerit, excusatione meretur. *Eos*, ait Arist. 3. Eth. c. 7. *punitur qui aliquid eorum ignoraverant, quæ ad leges pertinent, quæ quidem & sciri debeant. & difficilia non sunt simili modo etiam in aliis quæcumq; ignorare per negligentiam videntur, &c. 8. Facti*, cum quis ignorat, quod contingit. v. g. cum quis ignorat eum esse mortuum, cujus heres sit,

II. De Spontaneo, quid sit. Est verò Spontaneum seu actio spontanea, cujus principium est in agente & singula, in quibus actio est, cognoscunt. 3. Eth. c. 3. Hæc ipsa a. scientia circumstantiarum applicata ad nostros actus in particulari, seu quod idem est, iudicium intellectus homini præscribens, quid in hoc vel illo casu faciendum vel non faciendum, vocatur conscientia: estque vel

III. De Mixto, quid sit. Est verò mixta actio, cum majoris mali evitandi causa aliquid agitur, quod aliàs nunquã ageretur, v. g. cum quis tempestate maris adactus, ut vitã conseruet, merces in mare projicit. Dicitur autem hujusmodi actio mixta, quia partim est spontanea, cum eligatur eo tempore, quo agitur, principiumque quoad partes instrumentarias sit in ipso agente; partim invita, cum tale quid agere, per se, hoc est, absque illis circumstantiis, nemo eligeret, 3. Eth. c. 1. Inter mixtas autem actiones aliã laudem merentur, quando nimirum ob res magnas & honestas indecens aliquid committitur, ut si quis autoritate pollens justus à tyranno, ut liberos suos è captivitate redimeret, stolã muliebri indutus in forum progrediretur. Aliã vituperium, quando nimirum ob res parvi momenti indecens aliquid committitur: Aliã veniam, cum scilicet propter maximos cruciatus & dolores indecens aliquid committitur, v. g. amicus proditur. Aliã nec laudem, nec veniam, cum nimirum ob malum aliquod evitandum, aliquid inhonesti committitur, v. g. si quis vitã retinendã: ergo homicidium vel stuprum committeret.

1. *Recta*, quæ id faciendum aut omittendum est juxta legem Naturæ aut Divinam & juxta hanc quicunque agit, rectè agit, contra eam verò qui agit, peccat.

2. *Eryonea*, quæ dicitur id faciendum, quod faciendum non est, aut contrã, aut ejus, quod de se indifferens, oppositum malum & propterea fugiendum judicat. Ubi si error est de re per se mala, v. g. si quis apud Judæos existimaret, se Christum datã occasione defraudare, aut illius uxorem corrumpere teneri, peccat tam qui contra, quàm qui juxta eam agit. Ubi verò error est de re indifferenti, qualis v. g. est, si quidam Judæorum existimat vi legis divinæ carne suillã vesci sibi non licere, non peccat qui juxta eam agit; peccat verò qui contra eam agit.

3. *Probabilis*, quæ judicat ob rationem non quidem penitus certam, attamen non contemnendam, hoc potius, quàm illud faciendum, aut non faciendum esse. Et juxta hanc qui agit, rectè facit, sicuti peccat, contra eam qui facit.

4. *Dubia*, quæ est quando intellectus neutri contradictionis parti cum judicandum est, utrum actio sit licita vel non, assentitur, v. g. si quis dubitaret, utrum liceret missã Pontificiæ interesse, aut genua coram imagine Mariæ flectere. Et ex hac quicunque agit, quia periculo peccandi se exponit, peccat.

I. Quid non sit. Non autem I. plant idem est cum spontaneo: Ut quod latius patet, cum & pueri sponte agant, ea; quæ ex improviso fiunt spontanea sunt, quæ tñ. nequaquam ex electione facta dici possunt, 3. Eth. 4. Hinc & Legislatores id, quod sponte, & id, quod ex electione fit, ut diversa definiunt, minoresq; iis, quæ sponte fiunt, quam illis, quæ ex electione fiunt, potius decernunt, ait Arist. 1. M. M. c. 18. Nec 11. est cupiditas: i. e. actus appetitus concupiscibilis, cum 1. talis etiam brutis competat, quibus tamen non competit electio 2. electioni adverteretur. Nec 111. Ira h. e. actus secundus appetitus irascibilis: cum 1. talis rursus etiam, competat brutis, 2. electioni maxime repugnet. Nec 1V. voluntas, cum voluntas (1.) sit impossibile (2.) etiam eorum, quæ ab eo, qui vult, agi nequeunt, (3.) finis, quorum tamen electio non est. Nec V. opinio, cum ista versetur circa omnia, etiam æterna & quæ fieri nequeunt, circa quæ non versatur electio, Arist. 1. d.

II. Quid sit. Est verò electio appetitio earum rerum, quæ in nostra potestate sunt, ex consultatione proveniens, 3. Eth. 5. & 6. Eth. 2.

III. Objectum. Sunt vero eligibilia mediâ ad finem & quidem talia, quæ sunt possibilia & per nos fieri queunt, 3. Eth. c. 4. Non verò cadunt sub electionem 1. fines, q; nimirum fines sunt, 2. quæ per nos agi nequeunt, 3. quæ impossibilia sunt 1. d. quæ nimirum existimantur impossibilia.

IV. Subiectum, quod est voluntas. Est enim actus voluntatis; (unde & vocatur ab Aristotele appetitio) ita tamen, ut connotet quoque rationem consultantem.

I. Quid sit. Est verò Consultatio inquisitio intellectus circa contingens eligibilia, i. e. inquisitio mediæ ad finem nobis acquisitu possibilem adducentia.

II. Subiectum, quod est intellectus. Est enim actus intellectus, ita tamen ut etiam habeat ordinem ad voluntatem, à qua movetur.

III. Objectum. Consultamus autem de mediis & quidem iis, quæ in nostra potestate sunt, vel ad nos spectant, & aliquo modo dubia sunt & incerta, 3. Eth. c. 5. De magnis verò ubi consultandum, conducit alios quoq; in cõsiliu adhibere. *Ad res magnas consiliarios etiam adhibere consuevimus, nobis ipsis dissidentes, quasi sufficere ad discernendū soli nequeamus.* ait Arist. 3. Eth. 5. Talia a. in Repub. *ferè quing. sunt, de quibus consultant, 1. de comparandis pecuniis, 2. de bello & pace, 3. de custodia regionis, 4. de iis, quæ importantur & exportantur, 5. de legibus ferendis, ut docet Arist. 1. Reth. c. 4.* Non itaq; consultamus 1. de æternis alijsq; quæ totodem modo semper fiunt, i. e. rebus necessariis, quæ nõ subsunt actioni vel effectioni humanæ, 1. d. Nec 2. de contingentiis, quæ in nostra nõ sunt potestate, v. g. nemo consultat de scititate aut pluvia 1. d. Nec 3. de fortuitis, v. g. de thesauri inventione. Nec 4. de iis, quæ iam determinata sunt ab arte, v. g. Nemo deliberat quemadmodum sit scribendum nomen Archiclis, ait Arist. 1. M. M. c. 18. Nec 5. de præteritis: Non enim consultat quipiam de eo, quod factum est, sed de eo, quod futurum est, esseq; aliter potest, quod a. factum est, quin factum sit, fieri nullo modo potest, ait Arist. 6. Eth. 2. Nec 6. de singularibus, quæ per sensum manifesta sunt, v. g. nemo consultat, an hoc panis sit, & c. 3. Eth. 5. Nec 7. de iis, quæ ad nos non spectant: nemo enim v. g. ex Lacedæmoniis consultat, quomodo Seythæ optimè Rempubl. administrare possint. Nec 8. de finibus, q; nimirum fines sunt. *Neg, enim medicus, an sanare, neg, orator, an persuadere, neg, Politicus, an bene legibus institutam patriam reddere debeant, neg, alius quipiam de fine consultat: sed omnes, cum finem quandam statuerint, quomodo ac per que evenire is possit, deliberant: si quis per plura fieri posse viderit, per quodnam facillimè atq; optimè fieri queat, considerant,* ait Arist. 1. d.

I. Diversa acceptio. Accipitur autem voluntas 1. pro ipsâ potentia, cuius duo sunt actus, quorum unus est velle five appetere, amare vel profectui; aliter verò est nolle, odisse s. fugere. 2. pro actu secundo prosecutionis & 3. appetere, qui opponitur actui odii vel fugæ. Et hæc posterior huius loci est.

II. Definitio. Est verò voluntas bonicum ratione appetitio.

III. Objectum, quod tantum est bonum five jam reverà tale, five tantum apparens fuerit, sub ratione boni, nequaquam verò malum sub ratione mali. Cum itaque boni rationem habere possint 1. impossibilia, quæ cognoscuntur, esse impossibilia, 2. ea quoque, quæ per alios fiunt, 3. fines; inde sub voluntatem talia cadere, docet Aristot. 3. Eth. 4. cum que ratio boni in solo fine absolutè reperitur, in mediis verò non nisi per respectum ad finem, hinc magis finis dicitur esse voluntas, 1. d. & c. 6.

IV. Distinctio. Est autem voluntas alia efficax, quæ res non tantum secundum se, sed etiam ut acquirenda vel faciendâ appetitur vel amatur, qualis tantum est possibilem vel impossibilem, quæ existimantur esse possibilia; alia inefficax, complacentiæ, quæ res quidem secundum se, sine ulla tamen cogitatione efficiendi vel consequendi, appetitur vel amatur: Et huiusmodi etiam est impossibilem, quæ impossibilia esse existimantur, v. g. si post flagitium commissum aliquis se non peccasse velit.

*Fortitudo dicitur à virtute fortitudinis & est opposita. & est fortis.
 Dicitur à virtute & est fortis.
 Fortitudo est virtus fortitudinis & est fortis.
 Fortitudo est virtus fortitudinis & est fortis.
 Fortitudo est virtus fortitudinis & est fortis.*

TAB. VII.

De Fortitudine & Temperantia.

In specie morant debet.

- I. **Homonymia, sive diversa acceptio.** Accipitur a. **FOR-TITUDO**
1. *Præcavalis*, quæ est, cum civis tum ob multas & opprobria, tum ob honores legibus constitutos pericula subeunt, 3. Eth. II. quò etiam referri possunt, qui ab imperatoribus cœgunt adire mortis periculum, verberibus compulsi, aut inter hostem & fossam constituti, I. d.
  2. *Præca*, quæ propter experientiam existit, qualis est penes milites, qui experientiâ edocti hujusmodi in loco vel tempore vel rebus ita se habentibus fieri non posse, ut malum subeant, talia non metuunt, quæ alius hujus rei ignarus omnino metuenda ducit, I. c. & I. M. M. c. 21.
  3. *Proca*, quæ est propter iram, qualis est penes illos, qui irâ concitati pericula magna adeunt, I. d.
  4. *Proca*, quæ est propter spem, qualis est penes illos, qui propterea quòd sape & multos vicerunt, animo confideſti sunt, I. d.
  5. *Præca*, quæ est ob ignorantiam, qualis est penes illos, qui non metuunt pericula, propterea quòd ignorant, I. d.
  6. *Pro virtute morali*, quæ circa metum & confidentiam occupata est. Et hæc demum proprie dicta fortitudo est.

II. **DEFINITIO.** Est verò *Fortitudo mediocritas* (h. e. habitus in mediocritate consistens) *circa metum & confidentiam*, 3. Eth. 9. Vel est virtus moralis, quæ in adeundis & perfendis mortis honestæ periculis rectè nos gerimus. Hinc proprie vir fortis dicitur, qui circa præclaram mortem, circaque ea, quæ mortem adferunt, cum proxima sunt, impavidus est, 3. Eth. 9. Item: qui (ea mala) quæ oportet, & cuius causâ oportet, & ut oportet, sustinet & timet, & simili modo etiam confidit, c. 10.

III. **Objectum, quod duplex**

1. *Internum*, quod sunt confidentia & metus. Versatur enim illa circa metum & confidentiam, docente Arist. 3. Eth. 9. & I. M. M. 21.
2. *Externum*, quod sunt *τῆρα λανθάνει φοβερὰ*, ea, quæ fiducia adferunt & terribilia, 3. Eth. 9. Non tamen circa quæcunque mala & terribilia fortitudo versatur.

Nam non versatur circa illa;

1. Quæ timere ipsa honestas jubet, quosmodi quid est ignomina, 3. Eth. 9.
2. Quæ nostrâ nobis nõ obtingunt culpâ, qualia sunt paupertas, morbus, &c. cum qui talia non metuat, nequaquam fortis dici mereatur.
3. Quæ supra hominem sunt, hec humanam conditionem excedunt: Si quis enim conitrua & fulmina non metuat, vel quidvis aliud horrendum, quod supra hominem est, jam non fortis sed furens fuerit, ait Arist. I. M. M. 21.
4. Quæ alteri sunt terribilia, 3. Eud. 1. Cum ex eo, quod non metuit, quæ ad se non pertinent, nemo dicatur fortis.
5. Quæ timido sunt terribilia I. d. Cum rursus talia non metuens fortis appellari non mereatur: Sed
6. Circa terribilia simpliciter, h. e. circa mortem, utpotè quæ terribilium omnium maximè terribile quid est, & quidem pulcherrimam & honestam, quæque in propinquo esse videtur, ac circa ea, quæ mortem adferunt, 3. Eth. c. 9.

IV. **FINIS**, qui est *τὸ καλὸν* s. honestas, 2. Eud. 1. Finis, ait Arist. 3. Eth. 10. uniuscujusque operationis est, qui secundum habitum existit: At viro forti fortitudo ipsa honestas est: talis ergo erit etiam finis: quippe cum ipse finis singulari desinantur honestatisque causâ vir fortis sustineat, atque agat ea, quæ ex ipse fortitudinis sunt.

In excessu **Andacia**, de qua observatur

1. **Definitio**, est verò *Audacia virtutum modum in terribilibus confidendo excedens*. Hinc & *Audax* apud Arist. 3. Eth. 10. vocatur, qui in rebus terribilibus confidendo modum excedit; qui verò planè nihil metuit, timoris expertus vocatur.
2. **Objectum**, quod cum objecto fortitudinis coincidit. Circa hæc, inquit Arist. 3. Eth. 10. & timidus & audax, etiam fortis versantur, diverso modo; illi enim excedunt & deficiunt, hic mediocriter se gerit.

In defectu **Timiditas**, de qua notetur

1. **Definitio**, est enim *Timiditas a virtutis in terribilibus confidendo deficiens*. Qui timendo modum excedit, is est timidus; nam quæ non oportet, & sicut non oportet, timet, & reliqua ejusmodi omnia ipsum consequuntur; confidendo etiam deficit, &c. Arist. I. d. Unde & Timidis annumerat eos, 3. Eth. 11. qui, ut vel paupertatem, vel amorem, vel aliud quippiam molesti effugiant, sibi mortem inferunt.
2. **Objectum**, quod rursus est objecto fortitudinis coincidit, I. d.

*Epith. vide apud Aristot. 1. d. de Gelo
 Fortitudo est virtus fortitudinis & est fortis.
 Fortitudo est virtus fortitudinis & est fortis.
 Fortitudo est virtus fortitudinis & est fortis.*

TAB. VII.

1. *Definitio.* Est verò *Temperantia* mediocritas circa voluptates corporis, ex gustu & tactu quæ percipiuntur, 3. Eth. 13. vel, ut habet lib. de virtutibus & vitiis: Est virtus appetitus concupiscibilis, juxta quam voluptates illicitæ non appetuntur. Sub temperantia continetur frugalitas, quæ rursus in abstinentiam, quæ circa voluptatem ciborum, & sobrietatem, quæ circa voluptatem ex potu oriundam occupata est, dispelcitur: Item Castitas, quæ circa voluptates venereas versatur.

II. De TEMPERANTIA.

2. *Objectum*, quod duplex:

Internum, quod est concupiscentia, cibi mirum, potus & rerum venerarum.

Externum, quod sunt voluptates & dolores, l. i. M. c. 22. Non autem versatur I. Circa voluptates animi, cum à talibus nemo dicitur temperans, 3. Eth. 13. II. Circa voluptates corporis quascunque: cum non versetur (1.) circa eas, quæ ad visum pertinent; siquidem nemo ex eo, quod statuz vel picturæ intuitu oblectatur, temperans vel intemperans dicitur, l. d. M. M. c. 22. Nec (2.) circa eas, quæ ad auditum pertinent, quia nemo ex eo, quod supra modum cantibus aut fabularum narratione delectatur, intemperans, sicut nec ex eo quod idem, ut oportet, facit, temperans vocatur, 3. Eth. 13. Neque (3.) circa eas, quæ ex olfactu percipiuntur: Siquidem nemo ex eo, quod rosarum aut cibi odore delectatur, temperans vel intemperans appellatur, nisi forte per accidens, q. odore talium in rerum desideratarum recordationem venire solent intemperantes, l. d. Sed (4.) circa voluptates ex tactu & gustu, & quidem potissimum circa eas, quæ tactu, & quidem ex cibo, potu & Venere percipiuntur l. d. quamvis nec has circa omnes, cum à frictione & calefactione nemo temperans vel intemperans dicitur, d. l.

3. *Finis*, qui est honestas. Qui enim ab excessu talium voluptatum abstinuerit, vel metus vel alterius cujusdam rei causâ (quam honestatis) temperans non est, ait Arist. 1. M. M. 22.

4. *Oppositum*, quod duplex:

In excessu Intemperantia, quæ est vitium modum in voluptatibus corporis esu, potu & venerea excedens. Sub hac continetur *Vomicitia*, quæ circa cibum; *Ebriositas*, quæ circa potum; *Libidinositas*, quæ circa rem veneream versatur.

In defectu stupiditas s. sensus vacuitas; quæ est vitium, quo minus quam oportet, voluptatibus illis capimur. Et hoc qui præditi sint, nullibi ferè inveniuntur, 3. Eth. 14.

De Liberalitate & Magnificentia.

I. *Definitio.* Est verò *Liberalitas* mediocritas, i. e. (habitus electivus in mediocritate consistens) in erogandis pecuniis parvis aut modicis: Vel est virtus moralis, quæ in largitionibus rectè nos gerimus, s. ut habet Arist. l. de virtutib. & vitiiis: Est animi virtus ad erogandum, q. honestum est. parata. Hinc ut liberalis aliquis sit, requiritur. 1. *Ut det.* 4. Eth. 1. cum non ab accipiendo, sed à dando aliquis liberalis denominetur. 2. *Ut honestatis causâ det.* l. d. 3. *Ut rectè det.* h. e. quibus oportet, quando & quæcunque oportet, reliquisque aliis modis, qui rectam dationem consequuntur, l. d. Unde nihil prohibet, quin liberalior aliquis sit, qui pauciora dederit, si modò etiam opes minores habuerit, l. d. 4. *Ut cum voluptate det.* h. e. sine dolore; cum, qui cum dolore dat, actionib; honestis pecunias anteponat, quod minimè liberalis est, l. d. 5. *Ut de suis det.* id est, unde oportet, accipiat ex propriis videlicet possessionibus, l. d. 6. *Ut res suas non negligat,* cum ex ipsis velit aliquibus suppeditare, l. d.

II. *Objectum,* quod sunt *res honestæ,* s. pecuniæ & quidem modicæ vel parvæ. Pecuniæ autem nomine h. l. veniunt omnia, quorum æstimationem nummus metitur, 4. Eth. 3. i. e. cibus, potus, vestimenta, medicamenta, &c. Unde non tantum is liberalis, qui pauperi nummos; verùm & qui cibum, potum, vestimenta, vel alia, quibus opus habet, erogat, aut etiam arte medicâ, s. aliâ illi subvenit.

III. *Finis,* qui est *rectitudo* s. honestas. Omnes, ait Arist. 4. Eth. 2. ex virtute actiones & honestæ sunt & honestatis causâ sunt, & liberalis igitur honestatis causâ dabit. Et paulò inferius: Qui non honestatis, sed aliâ quâpiam causâ dat, liberalis esse non dicitur, sed alius quidam.

1. *Definitio.* Est verò *Prodigalitas* vitium in erogatione pecuniarum modum excedens. Hinc prodigus ita appellatur, qui ubi non decet, impendit, & plura, quàm decet & cum minimè decet, 1. M. M. c. 24. *Inimè oportet magis.*

2. *Objectum,* quòd rursus cum objecto liberalitatis prorsus coincidit.

In Excessu est *prodigalitas*, de qua notetur.

IV. *Oppositi,* quod

In defectu est *Avaritia*, de qua rursus notetur.

1. *Definitio.* Est verò *Avaritia* vitium, in erogatione pecuniarum deficiens. Hinc & avarus, 1. M. M. c. 24. dicitur, qui non impendit, ubi decet, quantum decet & quando decet. Avarus autem prodigo multùm deterior est, quia avarus nemini, imò ne sibi ipsi prodigus verò contrà multis prodest, 4. Eth. 3. *operaturus.*

2. *Objectum,* quod rursus cum objecto liberalitatis coincidit.

De LIBERALITATE.

In specie observetur.

A

De Magnific

TAB. IIX.

A
De Magnificencia,

I. *Definitio.* Est verò *Magnificencia* mediocritas (h. e. habitus in mediocritate consistens) in erogandis pecuniis magnis. Hinc & *Magnificus*, non qui in parvis aut mediocribus, sed qui in magnis pro dignitate sumptus facit, appellatur, 4. Eth. 4. Requiritur ergo, ut aliquis *Magnificus* sit I. Ut dives sit, & in aliqua dignitate constitutus. 4. Eth. 5. In omnibus, ait ibidem, ad agentem quoque relatio haberi debet, quisnam & ex quibus facultatibus agat: digni enim his sumptus esse debent, & non solum operi, verum etiam facienti decenter accommodati. Atque idcirco pauper nequaquam *Magnificus* esse potest, cum ea non habeat, ex quibus sumptus decenter faciat. II. Ut sumptus magnos rebus quoque magnis, ut decet, impendat, v. g. extruendi templorum, scholarum & aliis, quæ ad publicum spectant decus: Item rebus privatis, quæ semel fieri consueverunt, ut nuptiis, &c. 4. Eth. c. 5. III. Ut cum voluptate impendat. *Magnificus*, ait Arist. 4. Eth. 4. hujusmodi sumptus faciet cum voluptate & largiter, eò quod nimis exacta ratio parvifici est, considerabitque magis, quomodo pulcherrimum ac decentissimum opus efficiatur.

II. *Objectum*, quod rursus duplex:

Internum, quod est amor circa pecunias magnas.
Externum, quod sunt opes magnæ. Versatur enim *Magnificencia* circa pecunias; non in omnes tamen, ad pecunias quæ spectant, actiones, sicut liberalitas diffunditur, sed in sumptuosas tantum, atque in his liberalitatem magnitudine excellit, ait Arist. 4. Eth. 4. uti ergo apparet, non tantum subiecto, verum etiam objecto Liberalitas & *Magnificencia* distinguuntur.

III. *Finis*, qui honestas. Hujusmodi sumptus (i. e. magnos rebus magnis) ait Arist. 4. Eth. 4. *magnificus honestatis causâ faciet*: Commune enim hoc est virtutibus,

In excessu prævertitur
s. ἀπεργαλία Luxus, de quo notetur

1. *Definitio.* Est verò *Luxus* vitium in magnis faciendis sumptibus modum excedens. Hinc tali qui præditus est vitio, sumptus faciendi plus quam decet, excedit: in parvis enim rebus multa impendit splendoremque; absone affectat, &c. Atque hæc omnia non honestatis, sed ostentandarum divitiarum causâ faciet, ut inde in admirationem sui homines adducat, atque ubi multa oportereat expendere, pauca; ubi pauca, multa expendit, ait Arist. 4. Eth. 6.

IV. *Oppositum*, quod est

In defectu vitiositas
s. ἀνεπίπεια sordiditas, de qua notetur.

Vitiatur a parvificio.

2. *Objectum.* Quod coincidit cum objecto *Magnificencie*.

1. *Definitio.* Est verò *Sordiditas* vitium in magnis sumptibus faciendis deficiens. Tali enim qui præditus, ubi oportet, magnificè non impendit, aut si id facere instituat, id non ut decet, sed parcè nimis facit. I. M. M. c. 27. & si magnos sumptus fecit, in parvo deficiendo postea honestatorem perdit, & quodeunque facit, cunctando facit, spectandoque id, ut quàm minimum expendat, ac eo quæritur in super, ac majora quam decet, se facere omnia existimat, 4. Eth. 6.

2. *Objectum.* Quod rursus cum objecto *Magnificencie* convenit.

G

TAB. IX

TAB. IX.

De Magnanimitate, Modestia & Mansuetudine.

En specie notari debet	De Magnanimitate	I. <i>Definitio.</i> Est verò <i>Magnanimitas</i> mediocritas circa magnos honores, i. e. virtus moralis, quæ circa honores magnos rectè nos gerimus. Hinc & <i>Magnanimus</i> is est, qui non se ita abjicit, ut minore quàm pat sit, honore velit affici, neque rursus majore, quàm deceat, neque omni, 1. M. M. c. 26. Cùm verò honor sit virtutis præmiũ, bonisque (jure) attribuat, oportet, ut qui reverà sit magnanimus, etiã bonus sit, ut colligit Arist. 4. Eth. c. 7.
		II. <i>Objectum</i> , quod duplex
		III. <i>Finis</i> , qui est honestas.
		IV. <i>Oppositum</i> , quod
		<p><i>Internum</i>, quod est amor, concupiscentia & delectatio circa magnos honores.</p> <p><i>Externum</i>, quod est honor magnus. Magnanimitas enim circa honorem magnum versatur, ait Arist. 4. Eth. c. 8. Honor autem magnus non est ille, qui à multis, sed qui ab optimis & rectè de virtute judicare valentibus ob magna & præclara defertur.</p>
		<p>1. <i>Definitio.</i> Est verò <i>Elatio</i> vitium, quò qui præditi sunt, magno se honore dignos judicant, cùm tamen indigni sint. 3. Eudem. c. 5. Tales enim elatos vocamus, qui magnis se dignos esse existimant, cùm non sint, l. d.</p> <p>2. <i>Objectum</i>, quod cum objecto Magnanimitatis prorsus coincidit.</p>
		<p>1. <i>Definitio.</i> Est verò <i>Puſſillanimitas</i>, quæ qui præditi sunt, magnis honoribus se indignos judicant, cum tamen maximè digni sint, 3. Eud. 5. Puſſillanimitas enim est, qui præclara meritis, iis se indignum judicat, l. d.</p> <p>2. <i>Objectum</i>, quod rursus cum Magnanimitatis objecto convenit.</p>
	De Modestia	I. <i>Definitio.</i> Est verò <i>Modestia</i> mediocritas circa honores parvos seu mediocres: s. est virtus moralis, quæ circa honores parvos s. mediocres nos rectè gerimus. Hinc modestus ille est, qui in honoris appetitione, ut oportet, sese gerit, i. e. nec magis quàm oportet, nec minus quàm oportet, appetit.
II. <i>Objectum</i>		
III. <i>Finis</i> , qui est honestas.		
IV. <i>Oppositum</i> , quod		
		<p><i>Internum</i>, quod est appetitio seu concupiscentia honoris parvi s. mediocris.</p> <p>4. Eth. c. 10.</p> <p><i>Externum</i>, quod est honor parvus seu mediocris.</p>
		<p>1. <i>Definitio.</i> Est verò <i>Ambitio</i> vitium, quò qui præditi sunt, magis quàm oportet, & unde non oportet, honorem affectant. Ambitiosum ait Arist. 4. c. 10. vituperamus, quippe & magis quàm oportet, & unde non oportet, honorem affectat.</p> <p>2. <i>Objectum</i>, quod cum objecto modestiæ coincidit.</p>
		<p>1. <i>Definitio.</i> Est verò <i>Philotimia</i> vitium, quò qui præditi sunt, ne ob honesta quidè facta honore affici volunt. Vituperamus, ait Arist. 4. Eth. c. 10. inambitiosum, eò quòd ne ob honesta quidè facta honore affici veliti.</p> <p>2. <i>Objectum</i>, quod rursus cum objecto Modestiæ convenit.</p>

De Man.

TAB. IX.

Verbalis est lentes, remota, et inordinata.

A

De Mansuetudine	1. <i>Definitio.</i> Est verò <i>Mansuetudo</i> mediocritas circa iram. 4. Eth. c. 11. f. est virtus moralis, quā in irascendo f. circa iram recte nos gerimus. Hinc & mansuetus is l. d. appellatur, qui ob quā oportet & quibus oportet, quomodo, quando, & quousque oportet, irascitur. Mansuetus enim is est, qui affectu non ducitur, sed quemadmodum ipsa ratio statuit, ita & ob id & tamdiu succenset, peccareque potius videtur in defectu: quippe qui non ad ultionem, sed ad veniam dandam promptior sit.	2. <i>Obiectum</i> , quod duplex	3. <i>Finis</i> , qui est honestas.	4. <i>Oppositum</i> quod	<p><i>In excessu est Iracundia, de qua notetur</i></p> <p><i>In defectu aoprosia seu Lentitudo, de qua notetur</i></p>	<p>1. <i>Definitio.</i> Est verò <i>Iracundia</i> vitium, quò qui præditi sunt, in irascendo modum excedunt, i. e. quibus non oportet, ob quā non oportet, & magis & citius & diutius quā oportet, irascuntur. Sub hoc vitio continetur, 1. <i>Excandescetia</i>, quā qui præditi sunt, citò quidem irascuntur, sed tamen citò iterum etiam placantur. 2. <i>Acerbitas</i>, quā qui præditi sunt, non faciliè quidem irascuntur, iram verò semel conceptam difficulter deponunt. 3. <i>Acris delicta speritas</i>, quā qui præditi sunt, ob quā non debent & magis quā debent, & diutius iusto succensent, & sine vindicta placari nequeunt, l. d.</p> <p>2. <i>Obiectum</i>, quod cum obiecto mansuetudinis coincidit.</p>	
							<p>1. <i>Definitio.</i> Est verò <i>Lentitudo</i> vitium, quò qui præditi sunt, & ob quā oportet, & sicut oportet, quando & quibus oportet, non irascuntur.</p> <p>2. <i>Obiectum</i>, quod rursus cum obiecto Mansuetudinis coincidit.</p>

TAB. X.

Convulatio
**TAB. X. De Virtutibus Homileticis i. e. Comitate s. Humanitate,
 Veracitate, & Urbanitate.**

- In specie morari debet de*
- Comitate**
- I. *Nomen.* Apud Arist. autem quamvis proprium, quo appelletur, nomen non sit, sicut ipse ait, 4. Eth. 12. at tamen vocatur *Philia, Amicitia*, 2. Eth. 7. 1. M. M. c. 32. & 3. Eud. 7. quia amicitia maxime est similis. Uti enim modestus ac probus amicus probat in altero, quae probanda, & improbat, quae improbanda; ita & qui comitate praeditus est. Differt tamen ab eo, quod amicus cum amore alterius facta vel probet, vel improbet; Comis vero sine affectu diligendi tam apud notos, quam ignotos singula, ut oportet, faciat, 4. Eth. 12. Apud Latinos vocatur *Comitas*, etiam *Humanitas*, it. *Affabilitas*.
- II. *Definitio.* Est vero *Comitas* virtus moralis, qua in conversatione aliquis & quae oportet, & sicut oportet, vel admittit, vel improbat, 4. Eth. 12. vel, ut habet h. l. Thomas, est habitus laudabilis, secundum quem aliquis acceptat ea, quae ab aliis dicuntur vel fiunt, vel etiam despicit vel contradicit, uti oportet. Ut autem hoc praestari queat, cum primis personarum cum quibus conversatur, rationem habere oportet, quandoquidem aliter cum inferiore, aliter cum peregrino, aliter cum familia conversari decet, 4. Eth. 12.
- III. *Obiectum*, quod sunt sermones atque actiones in omnibus vitae commerciis oblectantes, 2. Eth. c. 7.
- IV. *Finis*, qui est honestas: *Comis* enim ad honestatem & utilitatem spectat, ad eam, si vel non honestum fuerit obsequi, minime sit facturus, 4. Eth. 12. *Complacencia*.
- V. Oppositi**
- In excessu est adulatorio, vel affectu, de qua notetur*
1. *Definitio.* Est vero *Adulatorio* vitium, quo qui praediti sunt, omnia, quae alii agunt aut loquuntur, probant, nihil vero proprius, quamvis malum, improbant. Qui (in omnibus) obsequitur, si nulla alia de causa id facit, quam ut placeat, placidus est (i. affectator:) si ut emolumentum aliquod adipiscatur, atque id vel pecuniis, vel iis rebus, quae pecuniis comparantur, adulator, ait Arist. l. d.
2. *Obiectum*, quod cum objecto Comitatis coincidit.
- In defectu morositas, de qua notetur*
1. *Definitio.* Est vero *Morositas* vitium, quo qui praediti sunt, omnia, quae alii dicunt aut agunt, carpunt sive improbant. Qui enim omnia moleste accipit, esse morosum & litigiosum jam diximus, ait Arist. l. d.
2. *Obiectum*, quod rursus cum objecto Comitatis coincidit.
- Veracitate**
- I. *Nomen.* Apud Arist. autem rursus proprio nomine destituitur, uti habetur, 4. Eth. 13. vocatur interim *Altheia* i. e. veritas, 2. Eth. c. 7. & 1. M. M. c. 33.
- II. *Definitio.* Est vero *Veracitas* virtus moralis, qua in omni conversatione sensu mentis, verbis, gestibus & actionibus exprimimus. Hinc & *verax* appellatur, qui vita & verbis propterea verum dicit; quia talis est ex habitu, qualis, quoniam etiam, ubi nihil refert, verum dicit, multo magis, ubi referet, faciet: & ubi turpe est mendacium, cavebit, quod per se etiam veritas, 4. Eth. 13.
- III. *Obiectum*: quod sunt *signa*; per quae alteri sensu mentis sive conceptus nostri innotescere possunt, sive jam sint verba, sive litterae, sive gestus, sive actiones. Nunc, inquit Arist. 4. Eth. 13. de veracibus & mentientibus tam verbis, quam actionibus & fictione dicendum est.
- IV. *Finis*: qui est *honestas*. Honestum enim est, ea, quae sunt in voce (quod pertinet etiam a lia conceptuum signa) ita usurpare, ut sint notae passionum, quae sunt in anima; ad quod ordinata sunt, l. de Interp. c. 1.
- F. Op.

TAB. X.

A

B

1. *Definitio.* Est verò juxta Lombardum l. 1. sentent. dist. 38. *Mendacium* falsa vocis significatio cum intentione fallendi. Per vocem autem h. l. intelligitur omne id, per quod alteri sensa mentis manifestari queunt, utpote vox viva, scriptura, nutus, gestus, actio, adeò ut etiam is mentiatur, qui nutu aut gestu aliud significat, quàm sentit. Cum verò intentionem fallendi habere non possit, qui aliter rem narrat, quàm est, ubi ignorans facit, inde apparet, aliquem falsum posse dicere, ita tamen ut mendacium non committat: imò fieri potest, ut aliquis vera narret, quæ quidem nescit esse vera, & tamen mentiatur.

In genere est mendacium, de quo notetur

V. Oppositum, quod

2. *Distinctio;* dividitur enim Mendacium in

1. *Officiosum*, quale est, cum quis aliter loquitur, quàm sentit, ob commodum vel salutem alterius. *Contra hoc sentit cum libidine.*
2. *Jocosum*, quale est, cum quis aliter rem jocando exprimit, quàm sentit. Ubi tamen id, per jocum quod dicitur, falsum esse ab omnibus statim intelligitur, propriè mendacium non est. *cum ad hoc videtur sedam accipit.*
3. *Perniciosum*, quale est, cum quis aliter rem exprimit, quam est, eò fine, ut noceat alteri. Omne autem mendacium, quoniam per se turpe ac vituperatione dignum, 4. Eth. c. 13. ideò nullam ob causam licet mentiri. Licet tamen aliquando veritatem etiam, juxta Arist. celare, cum id magnanimo aliquando concedat, 4. Eth. 8.

In specie & quidem in

Excessu, Arrogantia. Est verò *Arrogantia* vitium, quò qui præditus, illustria quædam vel quæ non habet, vel majora quàm habet, fingit ac sibi tribuit. 4. Eth. c. 13.
Defectu, Dissimulatio. Est verò *Dissimulatio* vitium, quò qui præditi sunt, quæ sibi adesse sciunt, vel negant vel minuant, l. d.

I. *Definitio.* Est verò *Urbanitas* virtus moralis, quæ honestos jocos & proferre & audire recte possumus. Est autem *Urbanus* & dexteri hominis talia dicere & audire, qualia probè atque ingenio conveniunt, Arist. 4. Eth. 14.

II. *Objectum*, quòd sunt *joci*. Ab eo enim quòd aliquis decenter jocos proferat aut audit, *urbanum* appellatur. *Urbanitas est virtus, quæ sibi adesse sciunt, vel negant vel minuant, l. d.*

III. *Finis*, qui est *honestas*. *Honestum enim est*, quando requies in vita est, honesto jocandi genere se invicem oblectare.

IV. *Oppositum*, quòd in

- Excessu* est *Scurrilitas*. Est verò *Scurrilitas* vitium, quò qui præditi sunt, medium in jocando excedunt, tantumque risum movere student.
- Defectu* est *Rusticitas*. Est autem *Rusticitas* vitium, quò qui præditi sunt, neque ipsi aliquid ridiculi dicunt, neque alios dicentes æquo animo patiuntur, 4. Eth. 14.

TAB. XI.

In specie notari debet 1. Justitia

I. Homonymia, s. diversa acceptio. Accipitur a. Justitia.

1. *Pro universa virtute morali, s. complexu omnium virtutum moralium, prout ad alios referuntur* 5. Eth. 3. Et hæc justitia appellatur ab Aristotele. *1. integra s. totum* 5. Eth. 3. quia ex reliquis virtutibus tanquam partibus constat. *2. perfectæ*, quia perfectæ virtutis usus est, & qui eam habet, non solum secum, sed cum altero etiam virtute uti potest, l. d. Ab aliis vocatur *justitia universalis*, quia in materia virtutum omnium versatur: item *Legalis*, quia efficiendo ea, quæ sunt bona & apta communitati, est conformis legibus, ut quæ præscribere solent, quæ sunt communitati bona & conducibilia. Solâ autem ratione à reliquis virtutibus differt, l. d.
2. Pro virtute à reliquis distinctâ, quâ unicuique suum tribuitur. Et hæc acceptio hujus loci est, vocaturque ab Aristotele 5. Eth. 5. *justitia particularis*.

II. Definitio. Est verò *justitia particularis* virtus Moralis, secundum quam aliquis distribuendo & commutando s. compenlando iurum cuique tribuit: vel, ut colligitur ex 5. Eth. 9. est virtus, quæ versatur circa id, quod justum est, tam in distributione, quam commutatione & omnibus, in quibus injuria alicui fieri potest, ita ut nec plus sibi aut alii, nec alteri minus tribuat, quam par est. Ita enim ibi Aristoteles: Justitia est, quâ justus dicitur justus operator ex electione ac distributor tam sibi ad alterum, quam alteri ad alterum: non ita ut expectandarum rerum majorem partem sibi, minorem alteri exhibeat, damnosarum è contrario: sed æquum ex proportionem distribuât, & alteri ad alterum simili modo.

III. Species, quæ sunt

1. *Justitia distributiva: de qua notetur*
  1. **Definitio.** Est verò *justitia distributiva* virtus moralis, secundum quam bona vel onera communia distribuuntur inter eos, qui communitatis ejusdem sunt participes, ita ut unicuique nec plus nec minus, quam par est, tribuatur. Ita enim Arist. 5. Eth. 5. Justitiæ particularis jurisque ejus, quod ad ipsam attinet, una species est, quæ in distributionibus aut honoris aut pecuniarum aut cæterarum rerum consilii, quæ dividi in eos possunt, qui ejusdem civitatis participes sunt: in his enim evenit, ut alteri vel iniquam vel æquam habere portionem queat.
  2. **Objectum**, quod sunt bona communia, vel onera communia inter eos, qui ejusdem communitatis sunt participes, distribuenda, vel distributiones bonorum & onerum communium.
  3. **Medium.** Observatur autem in justitia distributiva medium *juxta proportionem geometricam*, cum uti se persona ad personam, aut meritum unius ad meritum alterius se habet; ita & res, quæ uni cedit, aut onus, quod uni imponitur, se habere debet ad rem, quæ alteri cedit, aut onus, quod alteri imponitur.
2. *Justitia commutativa, de qua notetur*
  1. **Definitio.** Est verò justitia Commutativa virtus moralis, secundum quam res quæcunque, ad humanum usum spectantes, ita commutantur s. compensantur, ut non uni plus, alteri minus relinquatur; s. ut habet Arist. 5. Eth. c. 5. est (virtus) quæ in contractibus s. commerciis hominum emendandis versatur.
  2. **Objectum**, quod sunt commutationes s. compensationes rerum quarumcunque, quæ ad humanum usum spectant, quas Arist. 5. Eth. c. 5. uno nomine *ovad. dyvud. s. contractus* appellat. Inter commutationes a. illas, ut ibi habet Arist. *alia sunt voluntarie* scilicet utrinque, tum ex parte ejus, qui accipit ab alio quippiam; tum ex parte ejus, à quo accipitur, cujusmodi sunt 1. *Emptio*, cum nimirum datur pro re pecunia. 2. *Venditio*, cum datur res pro pecunia. 3. *Mutuum*, cum conceditur gratis usus rei non fructificantis cum debito reddendi eandem specie, non numero. 4. *Commodatum*, cum conceditur usus rei non fructificantis cum debito reddendi eandem numero. 5. *Ususfructus*, cum quis concedit gratis fructificationis rei usum cum debito eandem rem reddendi. 6. *Fidejussio*, cum quis simpliciter se obligat ad satisfaciendum pro altero. 7. *Depositum*, cum conceditur res, ut conservetur & postea reddatur. 8. *Locatio & conductio*, cum conceditur pro pretio usus rei, cum debito eam reddendi, &c. *aliae sunt involuntarie* ex parte s. altera, nimirum ejus, à quo aliquid accipitur, licet ex parte ejus, qui accipit, voluntarie sint; cujusmodi sunt adulterium, furtum, rapina, &c. quæ quidem commutationes non ita objectum justitiæ commutativæ sunt, ac si ad eas justitia moveat, sicut ad eas, quæ prioris sunt generis, siquidem injustæ sunt & mediâ non admittunt: sed ita ut eas emendet s. compenset & ad æqualitatem redigat.

3. Me

B3. Mediam. Observatur autem in Iustitia Commutativa medium *juxta proportionem Arithmeticam*, quod sit, cum precium rei, & poena delicto & contra aquatur, ad quod cumprimis conducit pecunia, Eth. 8. *Jus ait Arist. 5. Eth. 7.* quod in commerciis est quidem æquum quoddam & injuria iniquum, nō tamen illa constat proportione geometrica, sed Arithmetica: nihil enim refert, probus ne vit malū, an malus probū suo privari, neq; probus an improbus ad alteri commiserit, sed ad solā nocuementi differentiā lex spectat perindeque personis utitur ac si æquales sint, si ille injuriā afficiat, hic afficiatur, hic lædatur, ille lædatur. Æquitas autem illa Arithmetica non metienda est ex naturis naturalibus; accidentibus rerum, quæ si spectentur, minutissime res animatz inanimatz v.g. mus pāne, pediculus gemmā pretiosiores sunt: sed æstimatione hominum, ejus qui regulā est hominum indigentia. 5. Eth. 8. cūm quantō magis vel minus homines rei alicujus indigeant, tantō majoris vel minoris æstimare solent. Unde porrō sponte suā sequitur, æqualitatem justitiæ juxta proportionem Arithmeticam non esse absolute & simpliciter *ad dicitur in 2. c. 1. e. retaliationem*, ut Pythagorici dicebant, teste Arist. 5. Eth. c. 8. Nam *retalatio illa non habet locum*; i. in commutationibus rerum voluntariis, cūm justum non sit v.g. ut pro medio tritici reddatur res similis secundum magnitudinem, v.g. modius avenæ, aut pro cultro f. annulo acus; *nec 2. in inflictione poenarum*; cūm si quis Magistratū gerentem percussit, non solum iterū sit percutiendus, sed insuper supplicio afficiendus, 5. Eth. 8.

I. Homonymia, f. diversa acceptio

1. Accipitur autem *prout opponitur* justitia universali, quomodo omnia vitia moralia, prout ad alios referuntur, complexitur. Neque, ait Arist. 5. Eth. 3. hæc justitia (universalis) pars virtutis, sed tota virtus est: neque huic opposita injustitia pars vitii, sed totum vitium est. Vocatur aliās injustitia universalis ac juxta eam etiam intemperans injustus est. 2. prout opponitur just. particulari f. ut est distinctum à reliquis vitiis, quo violatur æqualitas unius ad alterum, quam tuetur particularis justitia, & hæc acceptio hujus loci potissimum est.

IV. Oppositum, quod est injuria: de qua notetur

II. Definitio

Est verò *Injust.* Particularis, vitium morale, secundum quod aliquis in distributionibus æqualitatem unius ad alterum violat, i. e. alteri plus, alteri minus tribuit, quam par est. *Injustitia*, ait Arist. 5. Eth. 9. est, quā injusti operator & distributor unusquisque dicitur: id autem excessus & defectus est vel utilis rei vel damnosæ præter proportionem: atque idcirco injustitia excessus & defectus est, quia exuperationis & defectio- nis est. Ut verò aliquis injustus sit, requiritur. 1. Ut erga alium agat, cum erga se nemo propriè justus, ita nec propriè injustus sit. 2. Ut injustè agat h. e. sciens volens & ex electione per se injusta agat, 3. Ut contra voluntatem alterius agat.

III. Species, quæ sunt

1. *Injustitia Distributiva*, quæ est vitium, secundum quod bona vel onera communia non æqualiter inter eos, qui communitatis alicujus sunt participes, distribuuntur. Hoc autem fit, cūm violatur medium juxta proportionem Geometricam. Obiectum ejus idem cum obiecto justitiæ distributivæ.
2. *Injustitia Commutativa*, quæ est vitium, secundum quod in commutationibus f. compensationibus æqualitas (juxta proportionem Arithmeticam) violatur. Obiectum ejus cum obiecto justitiæ commutativæ coincidit.

hæc vitia communi ad se referuntur.

I. QUID SIT
f. Definitio

Est verò jus nihil aliud, quam norma s. regula boni & justii. Appellatur aliàs Lex, quæ juxta Aristotelem 10. Eth. ult. est oratio ex prudentia quadam, & mente perfecta, vim cogendi habens.

L. Simpliciter tale & Politicum, quod nimirum locum habet inter pares s. æquales, quatenus æquales sunt, 5. Eth. 10.

Secundum quid, s. secundum similitudinem tale, quod nimirum locum habet inter eos, qui nec æquales sunt, nec simpliciter diversi sunt. Et huc pertinet i. *Herile*, s. id, quod intercedit inter Dominum & servum, a. *Paternum*, quod intercedit inter parentes & liberos. 3. *Oeconomicum*, quod nimirum intercedit inter Maritum & Uxorem, 5. Eth. 10.

II. NATURALE. Est autem jus Naturale, quod ubique eandem vim habet & non quia ita videtur, vel non videtur, 5. Eth. 10. s. ut habet Valentia. 2. disp. 7. q. 1. est naturale rationis nostræ iudicium s. dictamen, quo per lumen nobis ab æterna lege impressum & inditum evidenter cognoscimus ea esse faciendâ, quæ ita sunt recta & naturæ nostræ consentaneâ, ut ea negligere sit deforme & naturæ repugnans; & contrâ ea esse vitandâ, quæ facere turpe sit, & naturæ rationali minimè congruum. Hujusmodi jura s. dictamina sunt: Bonum est faciendum: Malum est fugiendum: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Inter præcepta autem juris naturalis alia sunt affirmativa, quæ jubent bonum, quale est: Proximo in periculo mortis subveniendum: Pauperi dandum aliquid est: contra quæ si peccatur, peccatum omissionis vocatur: alia sunt Negativa, quæ prohibent malum, qualia sunt: Non occidas proximum: non furtum facias, &c. Contra quæ si peccatur, peccatum commissionis vocatur, quod ceteris paribus, peccato omissionis est gravius.

II. DISTINCTIONES.
Est verò jus aliud

Potest notari de bet

III. NAT

Subjectum juris Naturalis est tantum homo, non verò quodvis animal; eum bruta, utpote rationis expertia, positus omnibus ad agendum requisitis non possunt nõ agere, s. ad unum oppositorum in agendo naturâ sint determinata. Neq; obstat, quòd bos cornupeta hominem interficiens lapidari jubeatur Exod. 21. cum hoc ipso tantum magnitudo illius criminis, quod Homicidium vocatur, denotetur. Obligat autem jus Naturale omnes omninò homines cujuscunq; sint status & conditionis ab eo, quòd usus rationis se exserere incipit, tempore. Et quidem negativa ejus præcepta semper obligant, ita nimè, ut nunquâ contra ea facere liceat; affirmativa verò tum demum ad faciendum obligant, cum occasio adest. Immutabile autem prorsus est, non quidem ita, ac si non possit violari; cum contrarium experientiâ abundè notum sit; sed sic, ut non possit abrogari aut in eo dispensari, cum nec ipse Deus facere queat, ut homo non sit obligatus ad idem, secundum easdem conditiones, juxta quas eum Lex naturalis aetè obligabat: manente eodem objecto & iisdem circumstantiis non potest fieri aut cõcedi auctoritate divina, ut id ab homine citra peccatum aliter vel contrâ tractetur, quam Lex Naturæ exigat. Potest tamen Deus objectum aut aliquid circa illud mutare, quo mutato absque trãsgressione homo facere potest, aut ommittere, quod absque eo si faceret aut omitteret, omnino peccaret. Sic v. g. qui jubente Deo, ut qui propter peccatum quemvis interficere jure potest, aliquem interficeret, aut eodem jubente, alteri aliquid auferret, nec homicidii nec furtum committeret, quod tamen absque jussu ipsius si faceret, sine peccato fieri non posset.

III. LEGITIMUM. Est verò jus Legitimum, (vocalur aliàs Lex Humana Positiva, item *Civili*) quod ab initio, utrum hoc an illo modo fiat, nihil refert, ubi verò constitutum est, refert, 5. Eth. 10. Ita juris legitimum est Septem ad testamentum testes esse adhibendos. Obligat autem jus Legitimum omnes, qui auctoritati humanæ, per quam conditur, subjecti sunt, postquam promulgatum ita est, ut in noticiam illius pervenerint aut pervenire poterint. Mutabile verò est, cum cessante ratione, ob quam latum, mutari queat. Sicut autem legis positivæ obligatio simpliciter potest abrogari; ita manente eodem objecto & iisdem circumstantiis aliquis ab illius obligatione per dispensationem potest eximi à legislatore; si dispensatio illa bono communi utilis visa fuerit, quod si quis initio à legislatore, ut humana lege non teneatur, privilegium vocatur.

II. De

A

audiantur

Esse vero Equitas juxta Arist. 5. Eth. c. 14. Correctio legis
 justa in ea parte, quæ propter Universalitatem deficit.
 cit. Quando inquit Arist. l. d. lex Universaliter quid dixerit & præter universale pothea aliquid cõtingit, recte se habet, si quâ parte legis lator deficit, absolute; ac simpliciter loquendo peccavit, corrigitur defectus: id quod Legislator etiam ipse, si adesset, dixisset: & si scivisset, ita præscribentem legem instituisset. Estque ea boni & æqui natura, quâ parte deficit ob universalitatem, emendatio fit. Admittit autem æquitatem
Lex natura, Lex enim v. g. natura est: Depositum est reddendum; & tamen si quis gladium apud aliquem deposuerit, illumque furore cum est correptus repertat, ut tunc non reddat, æquum est. 2. *Lex divina positiva. Lex enim v. g. divina positiva erat,* quâ jubebatur Israelitæ ab operibus, laborem crassum requirentibus, sabbatho abstinere; & tamen, ubi bos in pureum delapsus, aut proximi salus crassum ejusmodi laborem illo die exigeret, sine legis violatione talibus uti poterant, ipso salvatore probante Matth. 12. 11. Similiter juxta legem Dei positivam vesum non licebat Laico panibus propositionis, à quorum tamen esu David, cum esuriret, absque transgressionem illius non abstinuit; *Lex positiva humana. Lex enim v. g. positiva humana est,* septem ad testamentum testes esse adhibendos; & tamen si fortasse tempore pestis alicubi plures haberi non potuissent, tres tantum adhibiti essent, procul dubio, non obstante istâ lege justum reputabitur. Non autem æquitas ad solam benignitatem, sed ad rigorem quoque & severitatem pertinet. Uti n, ob diversitatem circumstantiarum, Lex eâ parte, quâ requiritur benignitas, deficere potest; ita eandem ob causam eâ parte, quâ rigor requiritur, deficere potest.

II. De Equitate. Quid sit, s. Definitio.
Lex natura, Lex enim v. g. natura est:
Lex divina positiva. Lex enim v. g. divina positiva erat,
Lex positiva humana. Lex enim v. g. positiva humana est,

Oppositum

In Expressis
 In Defectu

est subterfugium legum abstraxit huius Aristotem,
quando quis scilicet legis rigorem tuta etiam
abstraxit, ut contra ipsius principis videatur esse
mentem, unde turbis: Summum sui summa, vixit
nigra. Tale vitium fuit in Lexia.

est vitium, s. fraudulenta juris scripti inter-
pretatio, e. g. prohibet Lex, ne adulteri, sibi habeat
filium suum, hæredem. Inter ille alibi hæredem,
tem coact, sed ut si eam deinde deo filio adu-
to, talis servat verba non mentem legis.

TAB. XIII.

Ingenere	I. <i>Definitio.</i> Sunt verò virtutes intellectuales habitus mentis, quibus ipsa affirmando aut negando verum enunciatur, 6. Eth. c. 3.							
	II. <i>Numerus.</i> Sunt verò virtutes intellectuales numero quinque, videlicet, intelligentia, Scientia, Sapientia, Prudentia, & Ars. I. d.							
	III. <i>Subiectum,</i> quod est facultas animæ per essentiam rationalis, quæ uno nomine vocatur aliàs intellectus. Hujus verò rursus duæ statuuntur partes, quæ cognoscimus ea, quæ aliter se habere nequeunt; altera, quæ cognoscimus ea, quæ possunt aliter se habere, 6. Eth. c. 2.							
De Virtutibus Intellectualibus notetur	<table border="0"> <tr> <td data-bbox="305 352 492 470" rowspan="2" style="vertical-align: middle;">I. De Intellectu</td> <td data-bbox="492 352 957 384">1. <i>Aquivocatio</i> f. diversa acceptio. Accipitur autem nomen intellectum</td> <td data-bbox="492 352 957 384">1. <i>Pro substantia</i> intelligente infinita s. Deo, qui dicitur s. intellectus, 1. Met. c. 13. & 11. Met. c. 9.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="492 384 957 470">2. <i>Definitio.</i> Est verò intellectus habitus mentis, quo principia cognoscimus. Inter principia autem alia sunt <i>Theoretica</i>, inter quæ omnium primum est: Impossibile est idem simul esse & non esse, 4. Met. c. 3. & 4. alia <i>Practica</i>, inter quæ communissima & certissima: Bonum est faciendum: Malum est fugiendum.</td> <td data-bbox="492 384 957 470">2. <i>Pro facultate animæ rationalis</i>, quæ cognoscimus & intelligimus omnem id, quod est intelligibile, quomodo accipitur, 3. Met. c. 1. Ubi Arist. ait: Quemadmodum vis pertilionis oculi ad lumen diei se habent, ita & intellectus animæ nostræ ad ea, quæ omnium manifestissima sunt.</td> </tr> </table>	I. De Intellectu	1. <i>Aquivocatio</i> f. diversa acceptio. Accipitur autem nomen intellectum	1. <i>Pro substantia</i> intelligente infinita s. Deo, qui dicitur s. intellectus, 1. Met. c. 13. & 11. Met. c. 9.	2. <i>Definitio.</i> Est verò intellectus habitus mentis, quo principia cognoscimus. Inter principia autem alia sunt <i>Theoretica</i> , inter quæ omnium primum est: Impossibile est idem simul esse & non esse, 4. Met. c. 3. & 4. alia <i>Practica</i> , inter quæ communissima & certissima: Bonum est faciendum: Malum est fugiendum.	2. <i>Pro facultate animæ rationalis</i> , quæ cognoscimus & intelligimus omnem id, quod est intelligibile, quomodo accipitur, 3. Met. c. 1. Ubi Arist. ait: Quemadmodum vis pertilionis oculi ad lumen diei se habent, ita & intellectus animæ nostræ ad ea, quæ omnium manifestissima sunt.		
	I. De Intellectu		1. <i>Aquivocatio</i> f. diversa acceptio. Accipitur autem nomen intellectum	1. <i>Pro substantia</i> intelligente infinita s. Deo, qui dicitur s. intellectus, 1. Met. c. 13. & 11. Met. c. 9.				
		2. <i>Definitio.</i> Est verò intellectus habitus mentis, quo principia cognoscimus. Inter principia autem alia sunt <i>Theoretica</i> , inter quæ omnium primum est: Impossibile est idem simul esse & non esse, 4. Met. c. 3. & 4. alia <i>Practica</i> , inter quæ communissima & certissima: Bonum est faciendum: Malum est fugiendum.	2. <i>Pro facultate animæ rationalis</i> , quæ cognoscimus & intelligimus omnem id, quod est intelligibile, quomodo accipitur, 3. Met. c. 1. Ubi Arist. ait: Quemadmodum vis pertilionis oculi ad lumen diei se habent, ita & intellectus animæ nostræ ad ea, quæ omnium manifestissima sunt.					
<table border="0"> <tr> <td data-bbox="305 548 492 650" rowspan="2" style="vertical-align: middle;">II. De Scientia</td> <td data-bbox="492 548 957 619">1. <i>Aquivocatio</i> f. diversa acceptio. Accipitur autem nomen scientia</td> <td data-bbox="492 548 957 619">1. <i>Pro quovis habitu</i>, quod aliquid cognoscimus. Hoc modo accipitur apud Arist. 1. Met. c. 7. Ubi scientia alia dicitur <i>Contemplativa</i>, qualis est <i>Physica</i>, alia <i>activa</i>, qualis est <i>Politica</i>, alia <i>Effectiva</i>, qualis ars est.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="492 619 957 650">2. <i>Definitio.</i> Est verò scientia habitus mentis, quo de re necessaria affectio per causam demonstratur.</td> <td data-bbox="492 619 957 650">2. <i>Pro habitu</i>, quo conclusio ex certis & necessariis principiis demonstratur. s. ut Arist. 6. Eth. c. 3. habet, pro habitu demonstrativo.</td> </tr> </table>	II. De Scientia	1. <i>Aquivocatio</i> f. diversa acceptio. Accipitur autem nomen scientia	1. <i>Pro quovis habitu</i> , quod aliquid cognoscimus. Hoc modo accipitur apud Arist. 1. Met. c. 7. Ubi scientia alia dicitur <i>Contemplativa</i> , qualis est <i>Physica</i> , alia <i>activa</i> , qualis est <i>Politica</i> , alia <i>Effectiva</i> , qualis ars est.	2. <i>Definitio.</i> Est verò scientia habitus mentis, quo de re necessaria affectio per causam demonstratur.	2. <i>Pro habitu</i> , quo conclusio ex certis & necessariis principiis demonstratur. s. ut Arist. 6. Eth. c. 3. habet, pro habitu demonstrativo.			
II. De Scientia		1. <i>Aquivocatio</i> f. diversa acceptio. Accipitur autem nomen scientia	1. <i>Pro quovis habitu</i> , quod aliquid cognoscimus. Hoc modo accipitur apud Arist. 1. Met. c. 7. Ubi scientia alia dicitur <i>Contemplativa</i> , qualis est <i>Physica</i> , alia <i>activa</i> , qualis est <i>Politica</i> , alia <i>Effectiva</i> , qualis ars est.					
	2. <i>Definitio.</i> Est verò scientia habitus mentis, quo de re necessaria affectio per causam demonstratur.	2. <i>Pro habitu</i> , quo conclusio ex certis & necessariis principiis demonstratur. s. ut Arist. 6. Eth. c. 3. habet, pro habitu demonstrativo.						
Inspectio	<table border="0"> <tr> <td data-bbox="305 650 492 838" rowspan="3" style="vertical-align: middle;">III. De Sapientia</td> <td data-bbox="492 650 957 729">3. <i>Obiectum</i>, quod non est res necessaria quælibet, cum principia demonstrari nequeant, sed res necessaria demonstrabilis.</td> <td data-bbox="492 650 957 729">1. <i>Pro virtute</i> s. excellentia artis alicujus. Hoc modo accipitur 6. Eth. c. 7. Ubi Phidias marmorarius & Policletus statuarum sapientes appellantur.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="492 729 957 838">1. <i>Aquivocatio</i> f. diversa acceptio. Accipitur autem nomen sapientia</td> <td data-bbox="492 729 957 838">2. <i>Pro quavis scientia</i> proprie ita dicta. Ita accipitur 4. Met. c. 3. Ubi <i>Physica</i> dicitur <i>Sapientia</i>. 3. <i>Pro habitu</i> ex scientia & intellectu constante, ut h. l.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="492 838 957 917">2. <i>Definitio.</i> Est verò sapientia habitus mentis, ex scientia & intelligentia constans, s. ut habet Arist. 6. Eth. c. 7. est rerum naturæ præstantissimarum scientia & intellectus. Sapientem igitur non solum ea, quæ ex principiis sunt, cognoscere, sed etiam circa principia ipsa verum dicere, oportet.</td> <td data-bbox="492 838 957 917">1. <i>Sapientis</i> scit maximè omnia, quoad fieri potest. 2. <i>Difficilia</i> cognoscit. 3. <i>Habet accuratorem rerum scientiam</i>. 4. <i>Causas</i> magis docendo tradere potest. 5. <i>Sapientia sui sciendi quæ causæ</i> expetitur. 6. <i>Sapientia est scientia principalissima</i>, aliisque præest potius quàm subest.</td> </tr> </table>	III. De Sapientia	3. <i>Obiectum</i> , quod non est res necessaria quælibet, cum principia demonstrari nequeant, sed res necessaria demonstrabilis.	1. <i>Pro virtute</i> s. excellentia artis alicujus. Hoc modo accipitur 6. Eth. c. 7. Ubi Phidias marmorarius & Policletus statuarum sapientes appellantur.	1. <i>Aquivocatio</i> f. diversa acceptio. Accipitur autem nomen sapientia	2. <i>Pro quavis scientia</i> proprie ita dicta. Ita accipitur 4. Met. c. 3. Ubi <i>Physica</i> dicitur <i>Sapientia</i> . 3. <i>Pro habitu</i> ex scientia & intellectu constante, ut h. l.	2. <i>Definitio.</i> Est verò sapientia habitus mentis, ex scientia & intelligentia constans, s. ut habet Arist. 6. Eth. c. 7. est rerum naturæ præstantissimarum scientia & intellectus. Sapientem igitur non solum ea, quæ ex principiis sunt, cognoscere, sed etiam circa principia ipsa verum dicere, oportet.	1. <i>Sapientis</i> scit maximè omnia, quoad fieri potest. 2. <i>Difficilia</i> cognoscit. 3. <i>Habet accuratorem rerum scientiam</i> . 4. <i>Causas</i> magis docendo tradere potest. 5. <i>Sapientia sui sciendi quæ causæ</i> expetitur. 6. <i>Sapientia est scientia principalissima</i> , aliisque præest potius quàm subest.
	III. De Sapientia		3. <i>Obiectum</i> , quod non est res necessaria quælibet, cum principia demonstrari nequeant, sed res necessaria demonstrabilis.	1. <i>Pro virtute</i> s. excellentia artis alicujus. Hoc modo accipitur 6. Eth. c. 7. Ubi Phidias marmorarius & Policletus statuarum sapientes appellantur.				
			1. <i>Aquivocatio</i> f. diversa acceptio. Accipitur autem nomen sapientia	2. <i>Pro quavis scientia</i> proprie ita dicta. Ita accipitur 4. Met. c. 3. Ubi <i>Physica</i> dicitur <i>Sapientia</i> . 3. <i>Pro habitu</i> ex scientia & intellectu constante, ut h. l.				
2. <i>Definitio.</i> Est verò sapientia habitus mentis, ex scientia & intelligentia constans, s. ut habet Arist. 6. Eth. c. 7. est rerum naturæ præstantissimarum scientia & intellectus. Sapientem igitur non solum ea, quæ ex principiis sunt, cognoscere, sed etiam circa principia ipsa verum dicere, oportet.		1. <i>Sapientis</i> scit maximè omnia, quoad fieri potest. 2. <i>Difficilia</i> cognoscit. 3. <i>Habet accuratorem rerum scientiam</i> . 4. <i>Causas</i> magis docendo tradere potest. 5. <i>Sapientia sui sciendi quæ causæ</i> expetitur. 6. <i>Sapientia est scientia principalissima</i> , aliisque præest potius quàm subest.						
<table border="0"> <tr> <td data-bbox="305 917 492 1128" rowspan="3" style="vertical-align: middle;">IV. De Prudentia</td> <td data-bbox="492 917 957 1027">3. <i>Conditiones</i> s. proprietates sapientie, quæ, ut Arist. 1. Met. c. 2. habet, sunt</td> <td data-bbox="492 917 957 1027">1. <i>Sapientis</i> scit maximè omnia, quoad fieri potest. 2. <i>Difficilia</i> cognoscit. 3. <i>Habet accuratorem rerum scientiam</i>. 4. <i>Causas</i> magis docendo tradere potest. 5. <i>Sapientia sui sciendi quæ causæ</i> expetitur. 6. <i>Sapientia est scientia principalissima</i>, aliisque præest potius quàm subest.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="492 1027 957 1128">1. <i>Aquivocatio</i> f. diversa acceptio. Accipitur autem nomen prudentia</td> <td data-bbox="492 1027 957 1128">1. <i>Pro facultate proficiendi</i> de iis, quæ ad vitam traducendam pertinent. Hoc sensu etiam bestie nonnullæ prudentes esse dicuntur, (v.g. apes) quæ in vita traducenda providendi vitæ quandam habere videntur, 6. Eth. 7. 2. <i>Pro virtute mentis</i>.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="492 1128 957 1337">2. <i>Definitio.</i> Est verò prudentia habitus mentis cum recta ratione activus, circa ea, quæ homini bona & mala sunt. 3. Eth. 5. <i>Acquiritur</i> autem prudentia potissimum (1.) <i>Experientia</i>, quæ de similibus aut dissimilibus casibus, similiter aut dissimiliter judicare docet. Est hinc Arist. 6. Eth. 9. accersit causam, cur juvenes vix possint esse prudentes. Causa est, inquit, ea, quod particularium est prudentia, quæ experientia nobis innotescunt, juvenis autem expertus non est: experientiam enim afferet temporis longitudo. (2.) <i>Doctrinâ</i> seniorum & prudentum, quæ supplere potest experientiam. Corruptitur v. s. amittitur partim per oblivionem, partim per pravos affectus, quibus tollitur rectitudo appetitus, & per consequens Prudentia.</td> <td data-bbox="492 1128 957 1337">3. <i>Obiectum</i>, quod sunt agenda, h. e. quæ rationem honesti vel inhonesti habent s. actiones morales, à quibus aliquis moraliter bonus vel malus nominatur.</td> </tr> </table>	IV. De Prudentia	3. <i>Conditiones</i> s. proprietates sapientie, quæ, ut Arist. 1. Met. c. 2. habet, sunt	1. <i>Sapientis</i> scit maximè omnia, quoad fieri potest. 2. <i>Difficilia</i> cognoscit. 3. <i>Habet accuratorem rerum scientiam</i> . 4. <i>Causas</i> magis docendo tradere potest. 5. <i>Sapientia sui sciendi quæ causæ</i> expetitur. 6. <i>Sapientia est scientia principalissima</i> , aliisque præest potius quàm subest.	1. <i>Aquivocatio</i> f. diversa acceptio. Accipitur autem nomen prudentia	1. <i>Pro facultate proficiendi</i> de iis, quæ ad vitam traducendam pertinent. Hoc sensu etiam bestie nonnullæ prudentes esse dicuntur, (v.g. apes) quæ in vita traducenda providendi vitæ quandam habere videntur, 6. Eth. 7. 2. <i>Pro virtute mentis</i> .	2. <i>Definitio.</i> Est verò prudentia habitus mentis cum recta ratione activus, circa ea, quæ homini bona & mala sunt. 3. Eth. 5. <i>Acquiritur</i> autem prudentia potissimum (1.) <i>Experientia</i> , quæ de similibus aut dissimilibus casibus, similiter aut dissimiliter judicare docet. Est hinc Arist. 6. Eth. 9. accersit causam, cur juvenes vix possint esse prudentes. Causa est, inquit, ea, quod particularium est prudentia, quæ experientia nobis innotescunt, juvenis autem expertus non est: experientiam enim afferet temporis longitudo. (2.) <i>Doctrinâ</i> seniorum & prudentum, quæ supplere potest experientiam. Corruptitur v. s. amittitur partim per oblivionem, partim per pravos affectus, quibus tollitur rectitudo appetitus, & per consequens Prudentia.	3. <i>Obiectum</i> , quod sunt agenda, h. e. quæ rationem honesti vel inhonesti habent s. actiones morales, à quibus aliquis moraliter bonus vel malus nominatur.	
IV. De Prudentia		3. <i>Conditiones</i> s. proprietates sapientie, quæ, ut Arist. 1. Met. c. 2. habet, sunt	1. <i>Sapientis</i> scit maximè omnia, quoad fieri potest. 2. <i>Difficilia</i> cognoscit. 3. <i>Habet accuratorem rerum scientiam</i> . 4. <i>Causas</i> magis docendo tradere potest. 5. <i>Sapientia sui sciendi quæ causæ</i> expetitur. 6. <i>Sapientia est scientia principalissima</i> , aliisque præest potius quàm subest.					
		1. <i>Aquivocatio</i> f. diversa acceptio. Accipitur autem nomen prudentia	1. <i>Pro facultate proficiendi</i> de iis, quæ ad vitam traducendam pertinent. Hoc sensu etiam bestie nonnullæ prudentes esse dicuntur, (v.g. apes) quæ in vita traducenda providendi vitæ quandam habere videntur, 6. Eth. 7. 2. <i>Pro virtute mentis</i> .					
	2. <i>Definitio.</i> Est verò prudentia habitus mentis cum recta ratione activus, circa ea, quæ homini bona & mala sunt. 3. Eth. 5. <i>Acquiritur</i> autem prudentia potissimum (1.) <i>Experientia</i> , quæ de similibus aut dissimilibus casibus, similiter aut dissimiliter judicare docet. Est hinc Arist. 6. Eth. 9. accersit causam, cur juvenes vix possint esse prudentes. Causa est, inquit, ea, quod particularium est prudentia, quæ experientia nobis innotescunt, juvenis autem expertus non est: experientiam enim afferet temporis longitudo. (2.) <i>Doctrinâ</i> seniorum & prudentum, quæ supplere potest experientiam. Corruptitur v. s. amittitur partim per oblivionem, partim per pravos affectus, quibus tollitur rectitudo appetitus, & per consequens Prudentia.	3. <i>Obiectum</i> , quod sunt agenda, h. e. quæ rationem honesti vel inhonesti habent s. actiones morales, à quibus aliquis moraliter bonus vel malus nominatur.						

Prudentia particularis, quae versatur circa bonum particulare operantis proprium. Et haec communi nomine prudentia vocari solet. sicut Aristoteles docet 6. Eth. 8. iniquis; Prudentia ca esse maximè videtur, quae circa seipsum & unum aliquis utitur. Atque haec communi nomine prudentia appellatur.

Subiectiva, ad eum modum quo species partes subiectivae generis dicuntur. Et huiusmodi sunt

- 1. *Prudentia particularis, quae versatur circa bonum particulare operantis proprium. Et haec communi nomine prudentia vocari solet. sicut Aristoteles docet 6. Eth. 8. iniquis; Prudentia ca esse maximè videtur, quae circa seipsum & unum aliquis utitur. Atque haec communi nomine prudentia appellatur.*
- 2. *Prudentia Politica, quae versatur circa commune bonum; & hanc rursus Arist. displicet in Legislativem, secundum quam Leges conduntur, & tota Respub. ordinatur: & Politicam, secundum quam Resp. iuxta leges administratur. Hujus autem rursus alia est Consultativa, secundum quam de mediis ad commune bonum promovendum facientibus deliberatur: alia Iudicativa, secundum quam jus dicitur.*

Integrales, sine quibus nimirum perfectus usus prudentiae non est. Et huiusmodi sunt 1. Memoria, quae est cognitio praeteritorum. 2. Intellectus, quae est cognitio praesentium. 3. Doctrina, quae est cognitio per alterius doctrinam.

Solertia, quae est cognitio per propriam inventionem bene conjectando, si bona & celeris conjectatio. 5. Ratio, quae est cognitio per illationem unius ex alio. 6. Providentia, quae est ordinatio aptorum mediolorum ad finem. 7. Circumspectio, quae est accurata circumstantiarum consideratio. 8. Cautio, quae est provisio quadam adversus mala contraria, quae bonis obistere possunt consiliis.

Potentiales, quae subserviunt Prudentiae, & huiusmodi sunt

- 1. *Eubolia, cuius actus est rectè consultare, i. e. dispicere de idoneis & honestis mediis, quibus ad finem bonum eveniri potest, 6. Eth. 10.*
- 2. *Solens, s. sagacitas, cuius actus est rectè percipere ea, quae praecipit prudentia & rectè de iis secundum leges iudicare.*
- 3. *Yvayun s. equitas, cuius actus est rectè iudicare praeter communes Leges, si ubi leges deficient ordinariæ.*

- 1. *Definitio. Est verò ars habitus mentis cum recta ratione effectivus, 6. Eth. 4.*
- 2. *Obiectum, quod sunt efficienda, quae ex solis causis naturalibus nunquam fiunt, & in se spectata rationem honesti & inhonesti non habent: ac idcirco etiam per se artificem nec moraliter bonum nec moraliter malum denominant. Sic v. g. ab effectione boni & aptissimi calcei sutor per se bonus nullus dicitur moraliter, eum & pessimus nequam optimè possit efficere calcem, nec ab eo, quod quis contra Grammaticam peccat, moraliter vocatur malus, eum & optimo id contingere possit.*
- 3. *Distinctio. Inter artes aliae 1. sunt Liberales, ut Grammatica, Rhetorica; aliae Instrumentales, ut fronsicatoria.*
- 4. *Oppositum, quod est a-r-y-xia seu inertia. Est verò a-r-y-xia habitus cum ratione falsa effectivus circa id, quod aliter atq; aliter esse potest, 6. Eth. 4.*

V. De Arte

De virtute Heroica & Semivirtutibus.

I. De Vir-
tute He-
roica

Post vir-
tutes ipsas
porro no-
zetur

I. *Nomen*, Appellatur autem virtus hæc *1. Heroica*, 7. Eth. c. 1. cum. es qui sunt præditi Heroës appellari consueverint. Appellatur autem Heroës, qui ad virtutis fastigi- um confecerunt, ad quod rarò mortalium aliquis pervenit. *2. divina*, I. d. non quòd in Deum cadat ulla virtus, cum omni virtute Deus sit præstantior, ac non vir- tute probus, 2. M. M. c. 5. sed quòd supra hominem est, ob eamque homo divinus appellatur. 7. Eth. 1.

II. *Definitio*. Est verò virtus Heroica nihil aliud, quam tanta in unaquaq. virtute ex- cellentia, quâ supra conditionem humanam elevatur.

III. *Objectum*, Quod est idem cum objecto aliarum virtutum; unde & objecto quia- proprio desinitur, virtus à reliquis distincta esse nequit. Sive enim quis fortitudi- ne, sive temperantiâ, sive mansuetudine, &c. ita excellat. ut conditionem humanam superare seu excedere videatur, virtus Heroica appellatur.

IV. *Oppositum*, quod est feritas, de quo no- tetur

1. *Nomen*. Vocatur autem feritas, non quòd vitium illud aut ullum aliud in bestias cadat, cum contrarium Arist. 7. Eth. 1. doceat, sed quia tali qui præditi est, humanam naturam exuisse videtur. Cum, inquit Arist. 2. M. M. c. 5. aliquem proflus improbum videremus, solemus dicere, eum ne hominem quidem esse, sed bestiam feram, sicut & vitium ipsum feritatem.

2. *Definitio*. Est verò Feritas nihil aliud, quam tantus in unoquoq. vitio excessus, ut bestia potius, quam homini convenire videatur. Est, inquit Arist. 2. M. M. c. 5. Feritas quoddam vitium exsuperans. Et rursus: quemadmodum feritas supra hominem est seu hominem excedit, ita & ei opposita virtus.

3. *Objectum*, quod est idem cum objecto aliorum virtutum; Unde & objecto proprio quia desinitur, distinctum à reliquis vitium esse nequit: Sive enim quis supra modum intemperans, sive supra- modum timidus, sive supra modum audax aut avarus, aut injustus fuerit, ferinus appellari poterit.

I. *Quid sint* & *definitio*. Sunt verò Semivirtutes nihil aliud, quam dispositiones ad virtutem laudabiles.

II. *Numerus*. Tot autem constitui possunt Semivirtutes, quot dantur virtutes ipsæ, ita ut una respondeat Fortitudini, al- tera Temperantiæ, tertia Liberalitati, quarta Magnificentiæ, quinta Magnanimitati, sexta Modestis, septima Mansuetudi- ni, octava Comitati, nona Urbanitati, decima Veracitati, und- decima Iustitiæ.

in genere

III. *Objectum*, quod idem est cum objecto ipsarum virtutum. Dispositio enim ad fortitudinem, idem cum fortitudine, dis- positio ad temperantiam, idem cum temperantiâ objectum habet, & sic in reliquis.

1. *Definitio*. Sunt verò semivirtutes nihil aliud, quam dispositiones ad ipsa vitia vitupe- rables.

IV. *Oppositum*, quod sunt se- mivirtutes, de quibus note- tur

2. *Numerus*. Tot autem rursus constitui possunt semivirtutes, quod sunt ipsa vitia, ita ut aliud sit dispositio ad audaciam, aliud dispositio ad intemperantiam, & sic deinceps.

3. *Objectum*, quod idem cum objecto vitio- rum est. Dispositio enim ad audaciam, idem cum audacia, dispositio ad intem- perantiam, idem cum intemperantia ha- beret objectum, & sic deinceps.

II. De Se-
mivirtu-
tibus

1. Pro tali dispositione laudabilis
qua quis absolute continens
vocate.

2. Pro tali dispositione laudabili
qua quis non absolute, sed se-
cundum quid scilicet adjectione
continens vocatur, v.g.
continens ira, pecunia, &c.

I. **Equivocatio**, accipi-
tur autem continencia

II. **Definitio**: Est verò **Continencia** (absolute ita dicta) nihil
aliud quam dispositio ad temperantiam, Est virtus im-
perfecta, quæ præditi sunt, in illis voluptatibus ex ta-
ctu quæ percipiuntur, laudabiliter, inviti quidem & non
sine dolore, se gerunt.

III. **Objectum**. Habet autem idem continencia objectum
tam internum, quam externum cum ipsa temperantia,
à qua tantum differt gradu seu perfectione; cum ipsa
temperantia virtus sit continencia verò tantum dispositio
ad virtutem. Unde etiam est, quod temperans cum vol-
uptate magna & constantè rectè sese circa voluptates
gerit, continens verò agrè & non ita constantè.

1. **Equivocatio** Accipitur autem inconti-
nencia I. pro dispositione vituperabili,
à qua quis non absolute, sed secundum
quid & cum adjectione incontinens
appellatur, v.g. incontinens ira, pecu-
nia, honoris, 7. Eth. 6. 2. pro dispositi-
one vituperabili, à qua quis absolute
& sine adjectione incontinens voca-
tur.

IV. **Oppositum**,
quod in defe-
ctu nomine
caret, in exces-
su verò voca-
tur **inconti-
nencia**, de qua
notetur

2. **Definitio** Est verò Incontinentia (absolu-
tè ita dicta) nihil aliud, quam dispo-
sitiò ad intemperantiam, I. est dispo-
sitiò vituperabilis, quæ præditi sunt,
circa voluptates ex cibo, potu & re ve-
nera, quæ percipiuntur, minus qui-
dem rectè, àt cupiditate victi, se ge-
runt.

3. **Objectum**. Habet autem incontinentia
objectum tam internum quam exter-
num prorsus idem cum intemperan-
tia, 7. Eth. 6. à qua etiam non nisi gradu
differt, cum intemperantia sit vitium
& habitus, incontinentia verò non ni-
si dispositio ad vitium & habitum; una
de incontinens facilius curatur, quam
intemperans.

I. **Definitio**. Est verò **Tolerantia**, dispositio laudabilis seu
virtus imperfecta, quæ res laboriosas & dolores ex ab-
sentia voluptatum oritur, agrè tamen & cum dolore
bonestate gratià perferimus. *Intuitus alij abstinere, quæ sibi sunt
Oppositum vero vocatur Molities, quæ est dispositio vituperabi-
lis, quæ circa res laboriosas, & dolores minus rectè nos gerimus.*

II. **De Tolerantia**

2. In spe-
cie

I. *Æquivocatio.* Accipitur autem vox Amicitia 1. pro virtute homiletica, quæ dicitur Affabilitas f. Comitas uti sumitur 1. M. M. c. 32. 2. pro mutua inter aliquos benevolentia manifesta f.

II. *Definitio.* Est verò Amicitia nihil aliud, quàm mutua inter aliquos benevolentia manifesta f. non latens ob bonum aliquid amabile, 8. Eth. 2. *Hinc non est amicitia* 1. inter bruta, utpote inter quæ non est benevolentia, quamvis amor sit. Nec 2. amicitia est inter hominem & rem inanimatam, v. g. vinum, 8. Eth. 2. quia ibi non est benevolentia mutua. Nec 3. inter hominem & animal brutum v. g. canem, equum aut bovem, 8. Eth. 13. eandem ob causam. Nec 4. inter hominem & hominem, quorum unus amat alterum, alter verò non redamat; quia ibi rursus non est benevolentia mutua. Nec 5. inter duos amore mutuo se invicem prosequentes, si de amore mutuo non confluerit; quia ibi non est benevolentia mutua manifesta.

Post semi-virtutes notari porro debet de Amicitia

- 1. *Honestæ*, quæ nihil aliud est, quàm mutua inter aliquos benevolentia non latens ob ipsam virtutem f. ex virtute nata. Et hanc Arist. appellat (1.) *primò* & principaliter amicitiam, cum ea sit bonorum, quatenus boni sunt, 8. Eth. 5. (2.) *perfectam*, 8. Eth. 4. Ubi ait: Bonorum verò & eorum, qui in virtute sunt similes, amicitia perfecta demùm est: hi enim mutuo sibi bona similiter volunt, quatenus sunt boni? boni autem sunt per se: at qui amicis bona volunt ipsorum causâ, maximè amici sunt: quippe cum per sese ita habeant & non ex accidenti. (3.) *stabilem* i. permanentem i. d. quia virtus stabilis res est.
- 2. *Jucundæ*, quæ nihil aliud est, quàm mutua benevolentia inter aliquos manifesta, ex bono jucundo pronata. Et hæc cum primis locum habet inter juvenes, ut qui ex affectu adhuc vitam traducunt, & maxime, quod sibi jucundum quodq; præsens est, sectantur, 8. Eth. 13. Admodum autem instabilis est, quia & illud, ob quod existit, bonum, facillè mutatur, & citò transit. Dissolutò autem eò, ob quod amici erant, amicitia ipsa dissolvitur, utpote quæ propter illud erat, ait Arist. 8. Eth. c. 3. v. g. amicitia nata ex faciei pulchritudine esse definit ubi ipsa perit.
- 3. *Utilis*, quæ nihil aliud est, quàm mutua benevolentia inter aliquos non latens propter commoda, mutuo sibi quæ præstant, nata. Et hæc rursus admodum est instabilis: Cessante enim utilitate & ipsa cessat. Qui ob utilitatem sunt amici, unà cum utilitate dissolvuntur, nam non sui mutuo erant amici, sed utilitatis, ait Arist. 8. Eth. 5.

Arct. dicitur esse prædicta et patitur est. alia

III. *Distinctiones.* Est autem Amicitia

- 1. *In æqualitate f. inter æquales* } quæ nihil aliud est, quàm mutua inter aliquos, qui pares sunt, benevolentia non latens, ob bonum amabile aliquid, quodcunque etiam fuerit. Et inter quos talis est, inter illos par amor aliaque paria esse debent, 8. Eth. c. 15.
- II. *alia* } *nihil aliud, quàm* mutua inter aliquos, qui impares sunt, benevolentia, ob bonum aliquid amabile, quodcunque etiam fuerit. Requirit autem hæc amicitia non profus paria, ut prior: sed ut inferior superiori præter amorem etiam obferantiam exhibeat. Talis amicitia est inter patrem & filium, inter virum & uxorem, inter senioem & juniorem, inter principem & subditum, 8. Eth. c. 8.
- 2. *In inæqualitate f. inter inæquales*, quæ etiam secundùm excellentiam aut supereminentiam amicitia vocatur, 8. Eth. c. 8. & 15. Estque

Arct. amicitia quæritur quid sit. 2. d. 1.

Arct. amicitia quæritur quid sit.

A

B

I. Consanguinea, §. Eth. 14. quæ nihil est aliud, quàm mutua benevolentia inter aliquos cognatione inter se devinctos, non latens ob bonum aliquod amabile. Ethujusmodi *I. Eth. inter parentes & liberos*, quorum societas figuram regni habet, §. Eth. 12. cum pater liberis ad modum Regis imperet, 1. Pol. 12. Uti enim (1.) pater unus est, penes quem in societate paterna summa est potestas in liberos, quæ patria potestas aliàs vocatur, ac naturâ ipsi competit, §. Eth. 13. ita & in regno penes unum summa sit potestas. Uti (2.) pater liberorum commodum præcipuè quærit, §. Eth. 12. ita & Rex omnes suos actus & omnia consilia ad suorum subditorum salutem dirigit, l. d. c. 13. Uti (3.) Pater in domo est persona excellentior, ita & regnum naturâ præ reliquis excellere oportet, 1. Pol. 12. Stabilis autem ac bona est hæc amicitia, utpote quæ naturalis est, §. Eth. c. ult. cum parentibus liberi ei tribuunt, quæ debentur iis, qui genuerunt, parentes quæ ea, quæ liberis exhiberi debent, §. Eth. 8. Debent autem (1.) *Parentes liberis amorem*. Et quidem liberos amare debent tanquam aliquid sui, §. Eth. 14. cum quamdiu tantuli & non separati (hoc est, propriam familiam non constituerint) quasi partes parentum sint, ut habet Aristoteles §. Eth. 10. aut tanquam seipsos: ex illis enim qui oriuntur, sunt quasi alteri ipsi, dum separati sunt, §. Eth. 14. interim, tamen matres, utpote quæ majori cum labore liberos acquirunt, §. 9. Ethic. 7. & 7. Eudem. c. 8. majoremque de illis certitudinem habent, §. Eth. 14. & 9. Eth. 7. magis adhuc amare solent liberos, quàm patres. Debent (2.) *illu vitium & curam educationis*, §. Eth. 13. Rursum etiam liberi parentibus debent (1.) *amorem*. Ita enim eos ament, tanquam ex illis quippiam sint, & à quibus maxima accipere beneficia, quippe cum in causa sint, ut & sint, & enutriti atque educati fuerint, posteaquam in lucem venerunt, §. Eth. 14. (2.) *etiam alimentum*, ubi opus fuerit, Parentibus, ait Aristoteles §. Eth. 2. *alimenta*, præcipuè suppeditanda esse videntur, utpote cum debeamus, cumq; illis, quæ in causa sint, ut simus, honestius sit, quàm nobis ipsis in his opem ferre. (3.) *Honorem*. Parentibus enim honor exhibendus est, quemadmodum Diis: non omnibus tamen parentibus neque idem patri & matri, sed patri paternus (id est, major) matri maternus (id est, minor) ait Aristoteles §. Eth. 2. (4.) *Obsequium*. Et quidem si in re de se indifferenti, patri & matri contrarij profusus præcipientibus simul morem gerere non valuerint, patrispotius jussis obsequendum. *II. inter virum & uxorem*, quorum in domo imperium Aristocratiæ simile esse videtur, §. Eth. 12. *III. inter fratres*, quorum societas Politicæ figuram exhibet, §. Eth. 12.

II. Non Consanguinea, quæ nihil est aliud, quàm mutua inter aliquos nullâ sanguinis propinquitate junctos, siue pares sint si, impares benevolentia non latens ob bonum aliquod amabile. *c. §. inter Agnum & vitulum, inter ovem & capram &c.*

F I N I S.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher due to the bleed-through effect.

3111

170436

Nicht verbunden

VD 17

D. BALTHASARIS
CELLARII

Tabellæ
ETHICÆ,
Olim in gratiam audito-
rum suorum conscriptæ,

Nunc vero

In usum studiosæ juven-
tutis typis excusæ;

JENÆ,
Impensis BLASII LOBENSTEINI, Bibliopol. Jenens.
Excudebat JOHANNES NISIUS.

ANNO
M DC LIX.

